

Pozice kurátora v systému penitenciární a postpenitenciární péče

Adam Pohl

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adam POHL**
Osobní číslo: **H108231**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Pozice kurátora v systému penitenciární
a postpenitenciární péče**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů
obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních
vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy
v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování
zásad

publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce
budou

pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována
během

práce na tomto textu.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na problematiku práce s lidmi po návratu z výkonu trestu,
- na hledání odpovědi na otázku, jaká je pozice kurátora pro dospělé v systému penitenciární a postpenitenciární péče,
- na možnosti sociální pedagogiky při práci s uvedenou cílovou skupinou, návrhy a možnosti řešení situací.

Součástí práce bude sociologický výzkum zaměřený

na zjištění pozice kurátora v systému, jeho možnosti a přístupy řešení problematiky odsouzených.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAJCURA, L. Práva vězně. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999.

INCIARDI, J. Trestní spravedlnost. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1994.

NĚMEC, J. Psychopatie a kriminalita. 1. vyd. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR, Edice zločin a trest, 1993.

VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 1. vyd. Praha: Portál, 1999.

VODÁČKOVÁ, D. aj. Krizová intervence. 1. vyd. Praha: Portál, 2002.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jaromír Pospíchal

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Mühlpacher, Ph.D.

vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

ADAM POHL

Jméno, příjmení studenta

V Brně 25.8.2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělěčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na téma pozice kurátora v systému penitenciární a postpenitenciární péče. V teoretické části jsou popsány základní pojmy a problematika týkající se života osob ve výkonu vazby a osob ve výkonu trestu odnětí svobody. Dále jsou zde uvedeny hlavní problémy, se kterými se tyto osoby musejí potýkat po propuštění na svobodu. Práce se také v neposlední řadě Praktická část je věnována kvalitativnímu výzkumu. Jeho hlavním cílem bylo zjistit, jak je sociální kurátor vnímán očima svých klientů, dále zda sociální kurátoři při své práci využívají poznatků ze sociální pedagogiky a také, jaké spatřují největší překážky při své práci. K získání těchto informací bylo využito polostrukturovaných rozhovorů se sociálními kurátory a jejich klienty.

Klíčová slova: Sociální kurátor, penitenciární a postpenitenciární péče, kontinuální sociální péče, výkon trestu odnětí svobody, propuštěný, adaptace, resocializace, recidiva

ABSTRACT

The topic of this bachelor thesis is focused on the position of a case worker in the system of penitentiary and post-penitentiary care. The theoretical part describes the basic terms and the issue related to the life of persons while in custody and individuals while imprisoned. Furthermore, this thesis describes the main problems that the persons face after discharge. Finally, the continuous task of case workers and the main methods used to prevent the reoccurrence of their clients are described. The practical part is aimed to the qualitative research. The main target of this research was to find out how the case workers are perceived by their clients and also whether the case workers use their social pedagogy knowledge, as well as to find out the main obstacles during their work. For the gathering of this information, semi-structured interviews with case workers and their clients were carried out.

Keywords: social assistant, penitentiary and post-penitentiary care, continual social work, sentence, ex-prisoners, adaptation, resocialization, recidivism

Poděkování

Především bych rád poděkoval Mgr. Jaromíru Pospíchalovi za vstřícnost, ochotu, trpělivost a cenné rady při vedení mé bakalářské práce.

Za podporu při tvorbě bakalářské práce bych dále rád poděkoval své rodině a přátelům.

Děkuji také všem respondentům zúčastněným na mém výzkumném šetření.

„Lépe je lidi naučit ryby chytat, nežli jim je rozdávat.“

autor neznámý

Prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a použil jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Brně dne 25.8.2014

Adam Pohl

OBSAH

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1. ZÁKLADNÍ POJMY A UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY	11
1.1 SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA A JEJÍ VLIV NA PRÁCI SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	11
1.2 SOCIÁLNÍ POLITIKA, SOCIÁLNÍ PÉČE, SOCIÁLNÍ PRÁCE, SOCIÁLNÍ SLUŽBY A SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK	12
1.3 PENITENCIÁRNÍ, POSTPENITENCIÁRNÍ A KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE.....	17
1.4 SUBJEKTY KONTINUÁLNÍ SOCIÁLNÍ PÉČE.....	19
2. PRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA V ČR OD HISTORIE PO SOUČASNOST.....	23
2.1 POHLED NA HISTORII PRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA	23
2.2 METODY A OBSAH PRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA.....	24
2.3 SOUČASNÝ STAV A LEGISLATIVNÍ ÚPRAVA PRÁCE SOCIÁLNÍCH KURÁTORŮ U NÁS	29
3. ŽIVOT ČLOVĚKA VE VÝKONU TRESTU	34
3.1 SVĚT UVNITŘ VĚZENÍ.....	34
3.2 NEJČASTĚJŠÍ RIZIKA SPOJENÁ S UVĚZNĚNÍM	38
3.3 ROLE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA JAKO PROSTŘEDNÍKA MEZI VĚZENÍM A SVĚTEM ZA ZDMI VĚZNICE	42
3.4 PŘÍPRAVA VĚZNĚ K POBYTU NA SVOBODĚ PO PROPUŠTĚNÍ.....	45
4. SVĚT PROPUŠTĚNÝCH Z VÝKONU TRESTU.....	47
4.1 PRVOTNÍ „ŠOK ZE SVOBODY“ A ADAPTACE NA POBYT V BĚŽNÉ SPOLEČNOSTI.....	47
4.2 KLÍČOVÉ MOMENTY V PŮSOBNÍ SOCIÁLNÍHO KURÁTORA PRO BEZPROBLÉMOVÝ ŽIVOT KLIENTA NA SVOBODĚ	49
4.3 NESPRÁVNÁ ADAPTACE A NAVRÁCENÍ SE K PÁCHÁNÍ TRESTNÉ ČINNOSTI.....	52
PRAKTICKÁ ČÁST	54
5. SOCIOLOGICKÝ VÝZKUM.....	55
5.1 CÍL SOCIOLOGICKÉHO VÝZKUMU	55
5.2 METODA VÝZKUMU A STANOVENÍ SOCIOLOGICKÝCH OTÁZEK.....	55
5.3 PROSTŘEDÍ VÝZKUMU	57
5.4 ROZHOVORY S KLIENTY SOCIÁLNÍHO KURÁTORA.....	58
5.5 ROZHOVORY SE SOCIÁLNÍMI KURÁTORY.....	68
5.6 ANALÝZA DAT – VYHODNOCENÍ	71
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	78
SEZNAM PŘÍLOH.....	81

ÚVOD

Téma bakalářské práce nazvané „Pozice kurátora v systému penitenciární a postpenitenciární péče“ jsem si vybral z důvodu, neboť problematika týkající se osob ve výkonu nebo po výkonu trestu je blízká mojí profesi, zároveň úzce souvisí s náplní mého studia na vysoké škole a také se týká aktuálního problému v naší společnosti.

Zvyšující se kriminalita ve společnosti vede současně ke zvyšování počtu osob odsouzených k výkonu trestu. Málo alternativních trestů a poměrně dlouhé rozsudky pro pachatele však vedou k přeplněnosti věznic. Problémem však nejsou pouze prvotně odsouzení k výkonu trestu, ale především fakt, že velké procento již propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody se po dlouhém pobytu ve vězení nedokáže správně adaptovat na prostředí mimo věznic a vrací se tak k páčání trestné činnosti. Tím však vzniká jakýsi bludný kruh. A právě sociální kurátor je jeden z lidí, kteří svojí intervencí a vhodným působením na tyto jedince mohou onen pomyslný bludný kruh pomoci prolomit a snížit tak riziko recidivy.

Mezi jednu z nejdůležitějších činností sociálního kurátora patří pomoc jeho klientům, tedy osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody, při znovuzачlenění do života v běžné společnosti. Při tomto náročném procesu sociální kurátor využívá poznatků z oblasti sociální pedagogiky.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretická část obsahuje čtyři kapitoly. V první kapitole popisují základní pojmy týkající se dané problematiky. Ve druhé kapitole se zabývám činností sociálního kurátora u nás od historie až po současné období. Dále je zde popsána náplň práce a nejčastější metody, které sociální kurátor využívá při své práci s klienty. Také zde zmiňuji současnou legislativu, která souvisí s výkonem činnosti sociálního kurátora v České republice. Ve třetí kapitole se zaměřuji na život člověka uvnitř vězení a na nejčastější rizika spojená s jeho uvězněním. Dále zde popisuji roli sociálního kurátora jako prostředníka mezi světem za mřížemi a světem na svobodě, který hraje důležitou roli při přípravě svého klienta na návrat do běžné společnosti. Ve čtvrté kapitole rozebírám klíčové momenty práce sociálního kurátora v souvislosti s propuštěním odsouzených na svobodu a jejich správnou adaptací na život mimo vězení. Rovněž zde popisuji nesprávnou adaptaci a návrat k páčání trestné činnosti.

Praktická část je věnována sociologickému výzkumu, jehož hlavním cílem je zjistit, jak je práce sociálního kurátora vnímána jeho klienty, dále jakým způsobem sociální kurátoři při

své činnosti využívají poznatků z oblasti sociální pedagogiky a také, jaké největší problémy spatřují sociální kurátoři při výkonu své profese. Za tímto účelem jsem zvolil kvalitativní metodou polostrukturovaného rozhovoru s respondenty, kterými byli jednak osoby z řad klientů sociálního kurátora a jednak samotní sociální kurátoři.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. ZÁKLADNÍ POJMY A UVEDENÍ DO PROBLEMATIKY

Abychom lépe porozuměli tématu této bakalářské práce, na začátek bude nutné, seznámit se se stěžejními pojmy této problematiky, jako jsou sociální politika, sociální péče, sociální práce, penitenciární a postpenitenciarání péče a v neposlední řadě také kontinuální sociální péče. Těmto pojmům je věnována především kapitola, ale prolínají se během celé bakalářské práce.

1.1 Sociální pedagogika a její vliv na práci sociálního kurátora

Na sociální pedagogiku lze nahlížet z užšího nebo širšího pojetí. V užším pojetí jsou středem zájmu sociálně patologické jevy, které se promítají v chování jedinců či skupin a vytváří tak určité riziko pro společnost. Toto riziko může představovat různé společenské problémy jako je chudoba, nezaměstnanost, sociální vyloučení apod. Cílem sociální pedagogiky je proto pomoc ve formě výchovného působení na sociálně deviantní jedince či skupiny za účelem dosažení jejich soběstačnosti. V širším pojetí je sociální pedagogika chápána jako multidisciplinární obor, který se orientuje na celou společnost. V jejím zájmu je pomoc lidem s různými problémy napříč všemi věkovými kategoriemi. Jejím cílem je snížení rozporu jedince se společností, což je nejčastěji uskutečňováno prostřednictvím výchovy a vzdělávání. Tím se sociální pedagogika podílí na vytváření vhodného stylu života u ohrožených i neohrožených jedinců, čímž zároveň napomáhá zjednodušení procesu socializace.¹

Sociální pedagogika lze rovněž vymezit jako aplikovaná disciplína, která využívá pedagogických postupů tam, kde běžné metody ovlivňující psychosociální vývoj jedince nefungují a proces výchovy je problematický.²

Sociální pedagogika v podstatě tvoří jakýsi teoretický základ pro sociální práci a sociální kurátor, jakožto vykonavatel sociální práce, při své činnosti čerpá z poznatků a metod, které v sobě zahrnuje sociální pedagogika a které jsou při výkonu jeho profese

¹ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.

² KRAUS, B. *Sociální pedagogika II*. Vyd. neuvedeno. Brno: Institut mezioborových studií, 2007, 77 s. ISBN neuvedeno

nepostradatelné. Tím se vlastně sociální pedagogika se sociální prací v praxi vzájemně prolíná v sociálně-pedagogickou činnost.³

1.2 Sociální politika, sociální péče, sociální práce, sociální služby a sociální pracovník

Sociální politika

Sociální politika je v užším pojetí vymezována jako cílevědomá činnost státu, organizací a institucí, usilující o vytváření podmínek, které omezují příčiny sociální nerovnováhy a zajišťují předpoklady pro harmonický vývoj jedinců, skupin i celospolečenských celků, za účelem udržení a fungování sociálního systému.⁴

Není-li společností věnována dostatečná pozornost zmírňování či odstranění problémů spojených s poruchami procesu socializace a adaptace, včetně bariér sociální integrace některých jejích členů, dochází jednak k postupnému narušení normativního systému společnosti a k značným ekonomickým ztrátám způsobeným kriminalitou a jednak k narušení psychického i fyzického rozvoje jedince a jeho seberealizace. Je tedy v zájmu společnosti převzít sociální zabezpečení a péči o závislé skupiny obyvatelstva, což u nás bylo v minulosti zajišťováno širší rodinou, obcí nebo charitativní institucí. S nástupem industrializace však prudce stoupl počet sociálních problémů a tuto skutečnost bylo třeba začít řešit v rámci jednotlivých politik států. Dnes je sociální politika součástí každé vyspělé průmyslové společnosti.⁵

Sociální péče

Sociální péče je součástí sociální politiky. Jejím cílem je uspokojovat hmotné, psychické i sociální potřeby jedinců a skupin a prostřednictvím odborné pomoci jim usnadnit adaptaci v sociálním prostředí.⁶ Jedná se především o osoby, které vlastními silami nemohou překonat nepříznivou situaci, tedy osoby bez dostatečného zabezpečení vlastním příjmem

³ MÜHLPACHR, P. Úvod do studia sociální práce. Brno: MSD, 2008, 100 s. ISBN 978-80-7392-070-8.

⁴ ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

⁵ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

⁶ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

nebo dávkami z pojištění, dále osoby, kterým takové zabezpečení nedovoluje jejich zdravotní stav či vysoký věk. V současnosti mezi formy soc. péče patří např. sociální dávky, soc. pojištění, pečovatelská služba, sociálně-právní ochrana, ústavní péče, pečovatelská služba apod. Poskytováním sociální péče je v České republice dle posloupnosti pověřeno MPSV ČR, krajský úřad, obecní úřad obce s rozšířenou působností, pověřený obecní úřad a obecní úřad.⁷

Sociální práce

Sociální práce se řadí mezi odbornou společenskovední disciplínu, která vychází z teoretických poznatků mnoha společenských věd. Tyto vědecké poznatky jsou v rámci sociální práce převáděny do praktické činnosti. Na základě speciálních pracovních metod se z této práce stává profesionální péče o jedince, která se snaží zlepšit kvalitu života celé společnosti.⁸ Sociální pracovník jakožto vykonavatel sociální práce při své činnosti využívá poznatky z různých disciplín. Nejčastěji jsou to poznatky z psychologie, pedagogiky, sociologie a právních věd.⁹ Využitím znalostí z těchto disciplín tak sociální pracovník dokáže lépe zhodnotit celkovou situaci svého klienta a následně určit sociální diagnózu, na jejímž základě lze provést vhodnou sociální terapii.¹⁰

Sociální práce však zdaleka nemusí být vykonávána pouze odborníky na zmíněné vědní disciplíny, kteří svojí odbornost získali studiem na vyšších či vysokých školách nebo absolvováním akreditovaných vzdělávacích kurzů v dané oblasti. Sociální práci v rámci různých profesí v podstatě vykonávají např. zdravotníci, policisté, pedagogové, právníci či zaměstnanci státní správy a samosprávy.¹¹

Sociální práce se snaží odhalit, vysvětlit a napravit sociální problémy (např. chudoba, delikvence mládeže, diskriminace atp.)¹² Cílem sociální práce je vytvoření takových podmínek (ať už legislativních či společenských), které zajistí ochranu a posílení

⁷ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁸ ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. *Základy penologie pro policisty*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.

⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*, Praha: Portál, 2001, 312 s. ISBN 80-7178-473-7.

¹⁰ Poslání a cíle. *Sociální práce* [online]. 2012 [cit. 2014-08-03]. Dostupné z: <http://www.socialniprace.cz/index.php?sekce=1&podsekce=17>

¹¹ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

¹² DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

znevýhodněných a ohrožených skupin či jednotlivců ve společnosti. Těmi mohou být postižení nebo staří lidé, ohrožené děti, drogově závislí lidé, nezaměstnaní, bezdomovci, prostitutky atd.¹³

V minulosti byla sociální práce vykonávána formou charitativní činnosti církve a různých cechovních a stavovských spolků či rodinou.¹⁴ Tehdejší sociální pomoc tak úzce souvisela především s morálními vlastnostmi spjatými s náboženským přesvědčením tehdejší společnosti. Později, zejména v období industrializace však narůstají sociální problémy obyvatelstva a společnost je nucena tento problém řešit politicky.¹⁵ Na přelomu 19. a 20. století tak vznikají první specializované školy a univerzitní programy a postupně se začíná zavádět státní systém sociálního zabezpečení. V období po r. 1990 se u nás taktéž rozvíjí studijní obory zaměřené na sociální práci a je otevřena cesta k provádění a řízení sociálních služeb. Vznikají tak krizová centra a nové zařízení pro staré lidi po celé republice, rozvíjí se linky důvěry, dále pomoc postiženým a nejrůznější integrační programy.¹⁶

Sociální služby

Problematiku sociálních služeb v České republice upravuje zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který stanoví, že sociální služba je činnost nebo soubor činností zajišťujících podle tohoto zákona pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení. Mezi základní druhy sociálních služeb řadíme sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.

Sociální poradenství dělíme na základní a odborné. V rámci základního poradenství jsou osobám poskytovány potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Odborné sociální poradenství je poskytováno například v manželských, rodinných či občanských poradnách, dále v poradnách pro osoby se zdravotním postižením, pro seniory nebo také v poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí. Zaměřuje se

¹³ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, Praha: OSMIUM, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.

¹⁴ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹⁵ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

¹⁶ HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce*, Praha: OSMIUM, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.

tedy na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin a také na osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.

Sociální poradenství řadíme mezi základní činnosti při poskytování všech druhů sociálních služeb a poskytovatelé těchto služeb jsou povinni tuto činnost zajistit.

Služby sociální péče slouží k pomoci osobám při zajištění jejich fyzické a psychické soběstačnosti tak, aby se v co nejvyšší možné míře mohli zapojit do běžného života společnosti a pokud jim toto neumožňuje jejich stav, je nutné zajistit těmto osobám důstojné prostředí a zacházení. Mezi služby sociální péče patří například pečovatelská služba, domovy pro seniory, chráněná bydlení nebo také průvodcovské a předčitatelské služby.

Účelem služeb sociální prevence je pomoc osobám při překonávání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů, které jsou způsobeny sociálním vyloučením. Řadíme sem například kontaktní či intervenční centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, dále azylové domy, noclehárny, domovy na půl cesty apod.

Jednotlivé druhy sociální služby jsou následně poskytovány pobytovou, ambulantní nebo terénní formou.¹⁷

Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb, což mohou být například právě výše zmíněné azylové domy, domy na půl cesty, noclehárny, pracoviště rané péče, intervenční centra, zařízení následné péče atd.¹⁸ Patří sem mimo jiné také domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, chráněné bydlení a další.¹⁹

Ambulantními službami jsou takové služby, za kterými osoba dochází samostatně nebo je do zařízení sociálních služeb doprovázena nebo dopravována a součástí služby není ubytování.²⁰

¹⁷ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

¹⁸ KOZLOVÁ, L. *Sociální služby*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2005, 79 s. ISBN 80-725-4662-7.

¹⁹ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²⁰ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobě poskytovány prostřednictvím sociálního pracovníka v jejím přirozeném sociálním prostředí.²¹ V praxi je terénní sociální práce nazývána taktéž sociálním šetřením.²² Mezi známé příklady terénní sociální práce patří tzv. „streetwork“. Význam slova „streetwork“, který lze doslovně přeložit jako práce na ulici, však v praxi znamená přesně vymezenou metodu sociální práce, kterou vykonávají specificky orientovaní sociální pracovníci. Práce těchto pracovníků tak není výhradně na ulici, ale ulice v tomto případě může symbolizovat jakékoliv otevřené či zastřešené neinstitucionalizované prostředí (parky, hřiště, nádraží, sklepy, herny, pěší zóny apod.) Jedná se tedy o určitou vyhledávací, mobilní terénní sociální práci, která se zaměřuje na problémové skupiny osob, uživatele návykových nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života.^{23 24}

Sociální pracovník

Náplň práce sociálního pracovníka je definována v z. č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, který říká, že sociální pracovník vykonává sociální šetření, zabezpečuje sociální agendy včetně řešení sociálně právních problémů v zařízeních poskytujících služby sociální péče, dále zabezpečuje metodickou, analytickou a koncepční činnost v sociální oblasti a poskytuje sociálně právní poradenství. Nedílnou součástí jeho práce je také depistážní činnost, poskytování krizové pomoci včetně sociálního poradenství a sociální rehabilitace. Sociální pracovník se dále zabývá poskytováním odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, dále zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje a koordinuje poskytování sociálních služeb.²⁵

Z výše uvedeného vyplývá, že funkce sociálního pracovníka spočívá v rozmanité činnosti a aby mohl uspokojit potřeby svých klientů, musí vycházet z odborných znalostí a dobré orientace v dané problematice. S tím souvisí jeden ze zákonných požadavků k výkonu

²¹ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²² DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

²³ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

²⁴ Terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2014-08-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2317>

tohoto povolání, kterým je mimo plné svéprávnosti, bezúhonnosti a zdravotní způsobilosti, právě odborná způsobilost.²⁶

Odbornou způsobilost může sociální pracovník získat například dosažením vyššího odborného vzdělání v oborech zaměřených na sociální práci, sociální pedagogiku, sociálně právní činnost či humanitární práci nebo charitní činnost. Dále vysokoškolským vzděláním v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči a sociální patologii či právo nebo speciální pedagogiku. Zákon o sociálních službách umožňuje získání odborné způsobilosti také absolvováním akreditovaných vzdělávacích kurzů ve výše uvedených oblastech za podmínek stanovených tímto zákonem.²⁷

1.3 Penitenciární, postpenitenciární a kontinuální sociální péče

Penitenciární péče

Zjednodušeně lze říci, že penitenciární péče se omezuje pouze na pomoc jedinci, který se nachází ve věznici pro VTOS nebo ve vazební věznici. Tato péče se vztahuje k připravovanému nebo probíhajícímu resocializačnímu procesu a jeho cílům a je vykonávána vězeňským personálem, což může být sociální pracovník, vychovatel, psycholog nebo speciální pedagog.²⁸ V rámci penitenciární péče může za svými klienty nacházejícími se za zdmi věznice docházet také sociální kurátor nebo jiní sociální pracovníci, kteří nejsou zaměstnanci Vězeňské služby ČR.

Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče je následná péče vykonávaná mimo jiné právě sociálními kurátory, poskytovaná lidem po návratu z VTOS nebo po výkonu jiné sankce, která navazuje na práci – pomoc sociálního pracovníka a ostatních zaměstnanců Vězeňské služby ČR a je poskytována výhradně na základě zájmu klienta.

Rozsah postpenitenciární péče lze dále rozdělit do třech pojetí.

²⁵ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²⁶ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²⁷ Zákon o sociálních službách. In: *108/2006 Sb.* 2006.

²⁸ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

V užším smyslu je postpenitenciární péče poskytována pouze na základě zájmu osob propuštěných z VTOS a to buď formou sociální péče, nebo sociální pomoci.

V širším smyslu je postpenitentiární péče poskytována propuštěným osobám z VTOS nejen na základě jejich zájmu, ale také formou povinného dohledu. To se týká zejména osob se závažnými problémy v oblasti sociální adaptace a reintegrace, u kterých hrozí opětovné sociální selhání. Sem můžeme zařadit např. dohled Probační a mediační služby nad pachatelem, který byl podmíněně propuštěn z VTOS s vyslovením dohledu (tzv. parole), nebo v případech ochranného léčení ambulantního.

V nejširším pojetí je sociální péče a pomoc poskytována dobrovolně a bezplatně všem pachatelům, i těm, kteří si odpykali jakýkoli jiný trest než trest odnětí svobody. Zde ještě můžeme rozlišovat tzv. ranou pomoc, kdy jedinec může využít sociální péče a pomoci již v prvním momentu konfliktu se zákonem v přípravném řízení (např. i obviněný ve vazbě).²⁹

Mimo sociálního kurátora mohou v rámci postpenitenciární péče působit různé subjekty, které budou popsány níže v textu.

Kontinuální sociální péče

Kontinuální sociální péče je zjednodušeně řečeno spojení penitenciární a postpenitenciární péče, kdy je s klientem pracováno nejenom ve všech fázích trestního řízení, ale i na svobodě. Neboť jak uvádí vyhláška MPSV č. 182/1991, mezi okruh osob, kterým se poskytuje péče, patří zejména propuštění z VTOS a občané, proti nimž je vedeno trestní řízení, popř., jimž byl VTOS podmíněně odložen a kteří pomoc potřebují k překonání nepříznivých sociálních dopadů. Dále jde o občany závislé na alkoholu nebo jiných toxikomaniích, kteří sociální péči potřebují v řešení sociálních situací, občany žijící nedůstojným způsobem života, občany propuštěné ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy po dosažení zletilosti.³⁰

Především díky iniciativě sociálních kurátorů v době po amnestii prezidenta republiky na počátku 90. let, začala kontinuální soc. péče získávat dnešní podobu. Řešení problémů

²⁹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

³⁰ Vyhláška MPSV. In: 182/1991 Sb. 1991

obviněných a odsouzených v co největším předstihu před jejich propuštěním z VTOS, umožňuje minimalizovat následky jejich nepříznivé situace. Efektivitu během tohoto procesu také vyžaduje spolupráci sociálních pracovníků Vězeňské služby ČR se sociálními kurátory. To vyžaduje především vzájemnou výměnu informací získaných v průběhu práce s klienty v jednotlivých fázích trestního řízení. Tomuto výrazně napomáhá ohlašovací povinnost, která Vězeňské službě ČR od května 1995 ukládá povinnost vyrozumívát sociální kurátory mimo jiné o všech věznicích s trvalým bydlištěm na území ČR, kteří nastoupili k výkonu vazby nebo VTOS a také v dostatečném předstihu vyrozumět sociální kurátory o jejich propuštění. To umožňuje lepší navázání vztahu sociálního kurátora se svým klientem a také kvalitnější přípravu klienta zpět do civilního života.³¹

1.4 Subjekty kontinuální sociální péče

Sociální pracovník Vězeňské služby ČR

Je odborným občanským zaměstnancem VS ČR, jehož činnost upravují příslušná nařízení generálního ředitele VS ČR. Profesionální činnost tohoto sociálního pracovníka se může lišit vzhledem k tomu, v jaké vězeňské instituci působí. Ve vazební věznici jde nejčastěji o činnost zaměřenou na snižování stresu a napětí obviněných a poskytování sociálněprávního poradenství. Ve věznici pro VTOS sociální pracovník plní různé úkoly v nástupním oddělení, kde vypracovává sociální diagnostiku odsouzeného, dále, v průběhu VTOS, kdy na základě programu zacházení s odsouzeným jde především o dlouhodobější a cílevědomou sociálně výchovnou práci a nakonec ve výstupním oddělení věznice, kde se sociální pracovník zaměřuje činnosti spojené s přípravou odsouzeného na život mimo věznici. Jde především o samoobslužné a tzv. extramurální aktivity, které podporují praktický nácvik sociálních dovedností mimo vězeňské zařízení. V obou případech se však práce sociálního pracovníka Vězeňské služby ČR, ať už ve vazební věznici nebo věznici, zaměřuje na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při této činnosti spolupracuje například se sociálními kurátory či Probační a mediační službou ČR, se kterými si vyměňují informace týkající se svých klientů. Spolupracuje také se zástupci

³¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

nevládních neziskových organizací, kteří navazují na práci sociálních pracovníků po propuštění odsouzených z výkonu trestu a usilují o vytvoření příznivých podmínek pro život bez navrácení se k trestné činnosti.^{32 33}

Kurátor pro děti a mládež

Dle zákona č. 359/1999 Sb. o sociálněprávní ochraně dětí je kurátor pro děti a mládež zaměstnancem obce s rozšířenou působností. Jeho činnost spočívá v provádění opatření směřujících k odstranění, zmírnění nebo zamezení prohlubování anebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte.³⁴

Mezi klienty kurátorů pro mládež se řadí nezletilé děti do věku 15 let, které se dopustily činu jinak trestného. Dále mladiství ve věku mezi 15 a 18 lety, kteří se dopustily přestupku, nebo u kterých bylo zahájeno trestní stíhání. Řadí se sem i děti nebo mladiství, u kterých se objevují závažné opakované poruchy chování (toxikomanie, agresivita, záškoláctví, alkoholismus, apod.) Kurátoři pro děti a mládež poskytují svým klientům, stejně jako jejich rodinám sociálněvýchovnou péči, pomoc, a sociálněprávní poradenství. V rámci své činnosti spolupracují s ostatními institucemi, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí, se školami, internáty, apod.³⁵

Sociální kurátor pro dospělé

Mezi stěžejní subjekty kontinuální sociální péče při práci s dospělými občany patří jednoznačně sociální kurátor pro dospělé, též známý pod názvem koordinátor péče pro občany společensky nepřizpůsobené. Je zařazen na sociálních referátech obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Jeho práce spočívá především v sociálněvýchovné práci s klientem, v poskytování sociálněterapeutické a poradenské služby, ale také ve snaze

³² GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

³³ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

³⁴ Zákon o sociálněprávní ochraně dětí. In: č. 359/1999 Sb. 1999.

³⁵ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

pomoci klientovi při osvojení si sociálně akceptovatelného životního stylu a integrovat ho tak do užšího i širšího sociálního prostředí.³⁶

Sociální kurátor na rozdíl od jiných subjektů kontinuální sociální péče umožňuje spolupráci se svými klienty i v době, kdy vůbec nemusí být zahájeno trestní řízení a klient se nachází na svobodě.

Při své činnosti sociální kurátor mimo klienta a jeho rodiny spolupracuje také s různými subjekty jako například se školskými zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Policií ČR, soudy, s Vězeňskou službou ČR, dále s Probační a mediační službou ČR, se zdravotnickými zařízeními, nestátními neziskovými organizacemi, ubytovateli, potencionálními zaměstnavateli nebo se správními úřady a územními samosprávnými celky (odbor sociálních věcí, bytový odbor apod.).³⁷

Jednotlivým metodám a práci sociálního kurátora bude věnována následující kapitola.

Ostatní subjekty kontinuální sociální péče

Vedle výše popsaným subjektů, kteří se řadí do státem poskytované sociální pomoci, existují ještě nestátní neziskové organizace, které se taktéž významně podílejí na kontinuální sociální péči o klienty. Vznik těchto organizací se váže k polistopadovému období, kdy se otevřely možnosti pro různé občanské, církevní a charitativní sdružení a organizace. Díky tomu se rozrostl i počet nabízených sociálních služeb, které se začaly orientovat na problémy různých sociálních skupin obyvatelstva.

Tyto subjekty můžeme rozdělit podle druhu nabízené pomoci.

Prvním druhem pomoci je materiální pomoc ve formě poskytnutí potravin, ošacení apod. Tímto druhem pomoci se zabývá například Český červený kříž, dále charitní organizace adventistické církve – ADRA nebo Česká katolická charita.

Poradenská pomoc je dalším druhem pomoci svým klientům, kteří se nacházejí v krizové situaci či situaci nouze. Tuto pomoc nabízí například Společnost na pomoc

³⁶ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

³⁷ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

pronásledovaným a vězněným, Domov Matky Terezy, Sdružení pro pomoc propuštěným vězňům a lidem v nouzi nebo nadace Klíč.

Třetím druhem jsou organizace, které svým klientům poskytují možnost ubytování, osobní hygieny, stravu, zdravotní péči, poradenství či různé integrativní programy. Mezi nejznámější patří Azylové domy, které jsou provozovány v různých městech po celé republice. Podléhají určitému řádu a svým klientům za drobnou finanční částku poskytují ubytování a možnosti osobní hygieny. Mimo to také nabízejí poradenskou činnost sociálních pracovníků. Dalším velice známým výrazem pro křesťanskou organizaci je Armáda Spásy. Ta je známá především prací s jedinci nacházejícími se na okraji společnosti, jako jsou bezdomovci, narkomani, prostitutky, alkoholici apod. Obě tyto organizace se snaží svojí poskytovanou péčí klienty nasměrovat k pozitivnějšímu vnímání budoucnosti a ulehčit jim integraci do společnosti.

Zmíněná občanská, církevní nebo charitativní sdružení a organizace přispívají k obohacení sítě poskytovaných sociálních služeb a jsou považovány za významné subjekty realizace sociální prevence a prevence kriminality.³⁸

³⁸ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

2. PRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA V ČR OD HISTORIE PO SOUČASNOST

Jak již napovídá název druhé kapitoly, v této části práce se zaměřím na činnost sociálního kurátora u nás od historie až po současné období. Dále zde bude popsána náplň práce a nejčastější metody, které sociální kurátor využívá při své práci s klienty. Také se zde zabývám současnou legislativou, která souvisí s výkonem činnosti sociálního kurátora v České republice.

2.1 Pohled na historii práce sociálního kurátora

Jak uvádí Slovník latinsko-český z roku 1926, slovo kurátor pochází z latinského „cura“, což v překladu znamená péči, starost, pozornost či horlivost. „curatio“ potom znamená řízení či správu a slovo „curator“ lze přeložit jako poručník, správce či zástupce.³⁹

První zmínky o sociální práci s odsouzenými a jejich rodinami můžeme nalézt již v křesťanské filozofii založené na milosrdenství a pomoci bližnímu. Tato pomoc však vždy nevycházela pouze z náboženského přesvědčení, ale také z důvodu ochrany před obtížně se adaptabilními jedinci, kteří nedodržovali obecně platné normy a ohrožovali tak nejenom právní řád, ale celou společnost.⁴⁰

V mojí bakalářské práci se však zaměříme na období od 50. let 20. století u nás v tehdejším Československu. V této době začíná být stále větší potřeba vytvoření systému, který by se zabýval péčí o propuštěné z VTOS. Koncem 50. let jsou přijata první opatření, které řeší završení procesu nápravy a převýchovy osob propuštěných z nápravných zařízení a výchoven dorostu. Šlo například o vládní usnesení č. 864 ze dne 14.10.1959, které zakládalo oznamovací povinnost vězeňských institucí s předstihem alespoň jednoho měsíce před propuštěním odsouzeného na svobodu oznámit přesné datum tohoto propuštění společně s dalšími údaji potřebnými pro pozdější získání zaměstnání propuštěné osoby. Tehdejší společnost si začíná uvědomovat, že podmínky, které na odsouzené osoby čekají na svobodě po propuštění z výkonu trestu, mají zásadní význam v procesu dovršení

³⁹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁴⁰ VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. *Sociální práce s pachateli*. 1. vyd. Praha: Leges, 1992. 125 s. ISBN 80-85638-01-0.

nápravy těchto jedinců a že problém recidivy souvisí s kvalitou následné péče společnosti o odsouzené po návratu na svobodu. Tato myšlenka postpenitenciární péče se do zákonné podoby dostala zákonem č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.⁴¹

Jakýmsi pomyslným mezníkem v historii působení kurátorů na našem území se stal r. 1968. V tomto roce byl totiž uskutečněn experiment Postpenitenciární péče v rámci rozsáhlejšího výzkumu Faktoru recidivy, který uskutečnil výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR. Brzy se tomuto projektu začalo říkat Projekt Řásnovka, podle místa, kde se nacházely první kanceláře tehdejších výzkumníků. Do tohoto projektu bylo po dobu jednoho roku zařazeno na sto osob propuštěných z vězení, na kterých bylo prověřeno použití tří metod práce s propuštěnými osobami. Jednalo se o účinnou metodu sociální práce, metodu psychoterapeutickou, která se ukázala jako vhodný doplněk k metodě předešlé a metodu spolupráce s dobrovolníky (tzv. důvěrníky), která se však neověřila, neboť se nepodařilo vytvořit fungující síť dobrovolníků. Na základě výzkumných zjištění se začínalo ukazovat, že pouhá postpenitenciární péče není příliš efektivní a činnost kurátorů se tak postupně začala ubírat ke kontinuální práci s klientem. Ještě v průběhu trvání Řásnovky začala vznikat postupná síť sociálních kurátorů začleněných do sociálních odborů okresních národních výborů a obvodních úřadů měst, kde působili jako specializovaní pracovníci postpenitenciární péče. Co bylo ale nejdůležitější, tak to, že tento výzkum dokázal, že ke snížení počtu recidivistů může výrazně přispět kvalitně prováděná sociální práce a projekt Řásnovka tak v podstatě započal existenci této specifické sociální služby, která postupem času dospěla podobě, jak jí známe dnes.⁴²

Soudobá práce a metody sociálního kurátora budou podrobněji popsány níže.

2.2 METODY A OBSAH PRÁCE SOCIÁLNÍHO KURÁTORA

Sociální kurátoři mohou při své práci s klienty vybírat z několika přístupů a metod sociální práce. Volba vhodného přístupu a metody by se však vždy měla odvíjet od povahy klientova problému a to především od jeho životní situace a pracovních podmínek.

⁴¹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

Neméně důležité je, aby sociální kurátor při práci se svým klientem zvolil takovou metodu, která by byla nejenom nejvhodnější ve vztahu ke klientovým problémům, ale aby tuto zvolenou metodu sociální kurátor, pokud už se rozhodne pro její využití, dobře ovládal. V této práci se zaměřím na dva v současnosti nejvíce využívané přístupy používané sociálními kurátory při práci se svými klienty. Jedná se o úkolově orientovaný přístup a systemický přístup.⁴³ Dalším v současnosti často využívaným přístupem je přístup orientovaný na klienta.⁴⁴

Důležitou fází práce s klientem je počáteční kontakt sociálního kurátora s klientem. Nejenom, že správné navázání kontaktu a zmapování situace, ve které se klient nachází, je potřebné pro správné rozhodnutí, z jakého přístupu či metody bude sociální kurátor vycházet, ale od prvního kontaktu se odvíjí výsledky celé intervence.^{45 46}

Nesmíme zapomínat, že podle stávající zákonné úpravy je péče poskytovaná sociálním kurátorem založena na bázi dobrovolnosti. Klient tedy nemá žádnou právní povinnost využít nabízené pomoci.⁴⁷ Z profesionálního hlediska by však sociální kurátor měl mít zájem na tom, aby klienta motivoval ke změně jeho chování nebo životních podmínek. Pokud klient nabízenou pomoc odmítá, nemusí to ještě znamenat, že o nabízené pomoci neinformuje někoho jiného, nacházejícího se v podobné situaci a nebo, že o pomoc bude mít ještě v budoucnu zájem on sám. V počáteční fázi jde tedy především o to, aby kurátor získal důvěru svého klienta. Toho lze docílit jednáním založeným na různých principech. První z nich je princip spravedlnosti, kdy je s klientem nakládáno tak, aby nebyly omezeny jeho práva. Další je princip rovnosti, což znamená, že se počítá se specifickými potřebami klientů, kdy například po pohybově omezených klientech nemůžeme vyžadovat stejné požadavky jako po zdravých klientech. Princip spoluúčasti znamená zapojení klientů do

⁴² DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁴³ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁴⁴ JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.

⁴⁵ ŘEZNIČEK, I. *Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům*. Dotisk 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 80 s. ISBN 80-858-5000-1.

⁴⁶ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁴⁷ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

procesu plánování, koordinování a vyhodnocování služeb tak, aby odpovídaly jejich skutečným potřebám. Sociální kurátor by své klienty měl vést k získání větší kontroly nad svými životy a také předcházet závislosti klientů na systémech pomoci, což nazýváme jako princip zplnomocnění.⁴⁸

Při prvním kontaktu by měl sociální pracovník především dbát na přivítání a uvolněném rozhovoru, čehož může dosáhnout tak, že sociální kurátor ke svému klientovi projeví určitý respekt a rozhovor začne třeba tématem o klientových přednostech, dovednostech či jiném klientovi přitažlivém tématu, tak, aby navodil uvolněnou atmosféru. Ze strany soc. kurátora je také důležité ukázat opravdový zájem o problémy a situaci, ve které se klient nachází. Sociální kurátor by se měl vyvarovat poučování či vytýkání klientova životního stylu. Měl by mu spíše vysvětlit možné důsledky jeho jednání.⁴⁹

Úkolově orientovaný přístup

O jeho rozvoj se počátkem 70. let minulého století zasloužil William J. Reid a Laura Epstein. Vznikl jako reakce na tehdy převládající dlouhodobou a časově neohraničenou práci s klientem, která však postrádala důraz na proces řešení problémů klienta. Na základě Reidova výzkumu se totiž zjistilo, že krátkodobá práce s klientem je může být daleko přínosnější, neboť jak se ukázalo, tak klient se na základě příliš dlouhé pomoci ze strany sociálního pracovníka v podstatě na tomto pracovníkovi stává závislý, neboť může dojít ke ztrátě důvěry ve své vlastní schopnosti zvládnout daný problém sám. Tento přístup je proto založen na aktivní roli klienta a jeho potenciálu řešit daný problém s využitím svých vlastních silných stránek. Klient si sám stanovuje cíle a schvaluje strategii řešení. Tím se klient aktivně účastní celého pomáhajícího procesu, kterému zároveň rozumí, což vede k posílení klientovi sebedůvěry a daleko efektivnějšímu výsledku. Klíčovou složkou poskytované služby je určitý úkol, který se klient v rámci 8 - 12 sezení v průběhu 3 - 4 měsíců snaží za pomoci sociálního pracovníka splnit. Dohodnuté úkoly poté mohou být

⁴⁸ JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.

⁴⁹ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

provádění v prostředí klienta bez přítomnosti sociálního pracovníka nebo v průběhu společných sezení klienta s pracovníkem.^{50 51}

Systemický přístup

V sociální práci je tento přístup uplatňován od 80. let 20. století. Dnes je jedním z hlavních směrů v sociální práci i ostatních společenských vědách. Systemický přístup je založen na myšlence, že klient a jeho potíže jsou součástí určitého systému. Na klienta není nahlíženo pouze na základě jeho vnitřních psychických faktorů, ale předpokládá se, že klientovo chování a potíže jsou ovlivňovány prostředím (rodina, komunita, škola apod.), ve kterém se klient nachází.⁵² Účastníkem tohoto „problémem utvářeného systému“ se tak v podstatě stává i sociální pracovník, neboť se podílí na řešení daného problému. Ten se s klientem pomocí dialogu dohodne na problému a sociální pracovník poté určí okruh osob, kterých se problém týká a tyto osoby zahrne do procesu řešení.⁵³ I v tomto přístupu se klade důraz na klientovu aktivitu, iniciativu a zodpovědnost za změnu, která je podporována ze strany sociálního pracovníka.⁵⁴

Přístup orientovaný na klienta

Tento přístup se v sociální práci začal prosazovat od počátku 60. let 20. století díky C. R. Rogersovi, který zjistil, že ke změně u klienta dochází při prožívání vztahu se sociálním pracovníkem, který je založen na 3 podmínkách. Autenticitě, akceptaci a empatii. Autenticitou se rozumí... Akceptaci v tomto případě znamená, že sociální pracovník ke svému klientu přistupuje s důstojností a reaguje na něj jako na reálnou bytost se všemi pozitivními i negativními vlastnostmi, přičemž se nevyklučuje vyjádření nesouhlasu s něčím, co klient udělal nebo hodlá udělat. Sociální pracovník se také musí umět vcítit do problémů svého klienta, což nazýváme empatií. V tomto přístupu se rovněž uplatňuje

⁵⁰ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁵¹ JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.

⁵² JANOUŠKOVÁ, K. In: *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*, s. 21 (Gjuričová, Kubička, 2003; Jonesová, 1996)

⁵³ JANOUŠKOVÁ, K. In: *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*, s. 21 (Pecháčková, 1993; Ludewig, 1994; Schlippe, Schweitzer, 2001)

⁵⁴ JANOUŠKOVÁ, K. In: *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*, s. 21 (Ludewig, 1994)

pravidlo, že klient je v centru procesu a který určuje, co jej trápí a co jsou jeho hlavní problémy.^{55 56}

Mezi další využívané metody patří sociální práce s rodinou klienta. Tato metoda se nezabývá klientem jako jednotlivcem, ale zaměřuje se na celou rodinu klienta. Odborníky z praxe totiž bylo zjištěno, že problémy jednotlivce často souvisí s celou rodinou klienta a proto je důležité, aby sociální pracovník zapojil do spolupráce na řešení klientova problému všechny členy jeho rodiny, kterých se problém dotýká. Členové rodiny se totiž navzájem ovlivňují a komunikují spolu a jejich účast na řešení problému tak zvyšuje efektivitu celé intervence.⁵⁷

Další metodou může být sociální práce se skupinou, která na rozdíl od skupinové terapie neřeší pouze emocionální problémy a poruchy chování jednotlivců, ale zaměřuje se také na rozvoj sociálních dovedností, vzdělávací aktivity a vzájemnou výměnu informací členů, kteří se schází v této skupině za účelem dosažení podobných cílů či vyřešením určitých problémů za pomoci sociálního pracovníka.⁵⁸

Komunitní práce další metodou sociální práce, při které se na řešení problému komunity (lidé žijící na společném území, usilující o zlepšení postavení lidí se stejným etnickým původem či lidé se společnými životními podmínkami a problémy) podílí lidé, kteří mají na tuto komunitu, jež jsou členy, vliv.^{59 60}

Do profesního souboru činností sociálního kurátora řadíme také depistáž, krizovou intervenci, socioterapii, případovou práci, či odborné poradenství, Tyto metody budou podrobněji popsány v následujících kapitolách.

⁵⁵ JANOUŠKOVÁ, K. In: *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*, s. 20 (Zastrow, 2003; Gabura, Pružinská, 1995)

⁵⁶ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

⁵⁷ JANOUŠKOVÁ, K. In: *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*, s. 23 (Schlippe, Schweitzer, 2001; Jonesová, 1993)

⁵⁸ JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.

⁵⁹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁶⁰ JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.

Snad ve všech zmiňovaných přístupech sociální kurátor využívá při komunikaci s klientem rozhovor, který patří k základním sociálně výchovným metodám sociální pedagogiky.⁶¹ Rozhovor slouží k navázání vztahu s klientem, díky kterému je možná dobrá spolupráce, která vede k potřebné změně. Aby sociální kurátor rozpoznal skutečné potřeby svého klienta, musí umět aktivně naslouchat. Při tom využívá technik jako objasňování, parafrázování, reflektování a shrnování. Dále při komunikaci dle potřeby využívá otevřené či uzavřené otázky a důraz klade i na neverbální komunikaci. Při této mimoslovní komunikaci si sociální kurátor na klientovi všímá především očního kontaktu, odstínu hlasu, výrazu obličeje, rukou či pozicí těla. Také klientovo oblečení a celkový zjev mohou sociálnímu pracovníkovi leccos prozradit. To samé ale platí i naopak a proto je důležité, aby si sociální kurátor při komunikaci, ať už verbální či neverbální, uvědomoval a korigoval svoje projevy tak, aby jimi klienta neodradil. Z těchto důvodů je nutné, aby každý sociální kurátor ovládal a vhodně aplikoval poznatky ze sociální pedagogiky.⁶² Rovněž je důležité, aby sociální kurátor vykonával svoji činnost vždy v souladu s Etickým kodexem sociálních pracovníků ČR a platnou legislativou.

2.3 Současný stav a legislativní úprava práce sociálních kurátorů u nás

Současná legislativa upravující práci sociálního kurátora

V roce 2006 došlo ke schválení nových právních předpisů upravujících sociální oblast. Tato novela znamenala zásadní změnu jak pro pracovní náplň sociálních kurátorů, tak pro jejich zařazení v rámci veřejné správy.

Mezi současné právní předpisy upravující práci sociálního kurátora patří:

- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Výše uvedené zákony jsou doplněny:

⁶¹ BAKOŠOVÁ, Z. *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. 3. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. 251 s. ISBN 9788096994403.

⁶² MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

- vyhláška č. 504/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi, ve znění vyhlášky š. 626/2006 Sb.,
- vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách,
- metodický pokyn č. 2/2006 k zákonu č. 111/2006 Sb. – upraven a doplněn metodickým pokynem č. 7/2007 k zákonu č. 111/2006,
- doporučené postupy MPSV k vybraným oblastem zákona o sociálních službách,
- doporučený postup k vybraným otázkám vztahujícím se k působnosti obcí a krajů podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zejména nabytí účinnosti zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách znamenalo na poli působnosti sociálního kurátora veliký přínos. Ten totiž stanovuje obecním úřadům obcí s rozšířenou působností povinnost koordinovat sociální služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a také umožňuje propojení koordinačních aktivit s výkonem přímé práce s cílovou skupinou klientů sociálních kurátorů.⁶³

Také zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi znamenal zásadní změnu v činnosti sociálního kurátora. Ten obecním úřadům obcí s rozšířenou působností umožnil v rámci mimořádné okamžité pomoci možnost poskytovat věcné a finanční dávky osobám ohroženým sociálním vyloučením. Tím sociálním kurátorům vznikla možnost souhrnně řešit situace osob sociálně vyloučených a zároveň ohrožených sociálním vyloučením.⁶⁴

Dalším z významných zákonů přijatých v r. 2006 byl zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, který je podpurným právním předpisem k zákonu o hmotné nouzi, a který především definuje životní a existenční minimum.⁶⁵

V minulosti patřil do rozsáhlého souboru činností sociálního kurátora mimo jiné i výkon určitého „státního dohledu“ nad lidmi podmíněně propuštěnými z věznic. Se vznikem Probační a mediační služby a nabitím účinnosti zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, tuto roli převzal tento nově vzniklý institut, což sociálním kurátorům výrazně odlehčilo od již tak velmi náročné práce a mohli se tak intenzivněji věnovat

⁶³ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁶⁴ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁶⁵ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

specifickému druhu sociální práce zaměřující se především na terciální prevenci před sociálně patologickými jevy.^{66 67 68}

V současnosti v České republice působí celkem 205 sociálních kurátorů rozmístěných v různých krajích. Nejvyšší počet připadá na Jihomoravský kraj, kde působí 47 sociálních kurátorů. Hned za tímto krajem je kraj Moravskoslezský s 24 sociálními kurátory a Jihočeský kraj, kde působí 20 sociálních kurátorů. Nejmenší počet sociálních kurátorů je zastoupen v Plzeňském kraji, kde působí 4 sociální kurátoři. Co se týče zastoupení sociálních kurátorů dle pohlaví, tak ženy tuto profesi vykonávají v počtu 138 a mužské pohlaví je zastoupeno počtem 67 sociálních kurátorů.⁶⁹ Tito sociální kurátoři vykonávají svoji činnost na magistrátních úřadech, úřadech městských částí nebo městských úřadech. Zde potom mohou působit na různých sociálních odborech v různých odděleních. Funkce sociálních kurátorů se také v jednotlivých obcích může lišit v závislosti na druhu svěřených úkolů. Zatímco ve velkých obcích s rozšířenou působností nebo na specializovaných pracovištích sociální kurátor většinou vykonává pouze svoji agendu, v menších obcích může docházet k různým druhům kumulace jeho agend, což není vždy příliš žádoucí z důvodu kontraproduktivnímu rozdělení rolí, týkající se odlišného postavení k jednotlivým cílovým skupinám.⁷⁰

Od cílové skupiny klientů se odvíjí následná pomoc poskytovaná sociálním kurátorem.

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách vymezuje v § 92 písm. b) jako cílovou skupinu sociálního kurátora v rámci činnosti obecních úřadů obcí s rozšířenou působností tento okruh osob. Osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu, osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.⁷¹

⁶⁶ Sociální kurátor. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2014-08-10]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7193/socialni_kurator.pdf

⁶⁷ Zákon o Probační a mediační službě. In: 257/2000 Sb. 2000.

⁶⁸ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁶⁹ Služby prevence. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2014-08-10]. Dostupné z: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&id=46>

⁷⁰ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁷¹ Zákon o sociálních službách. In: 108/1991 Sb. 1991.

Na základě tohoto zákona může sociální kurátor svému klientovi ohroženému například sociálním vyloučením pomoci při vyřízení příspěvku na péči, což je jediná dávka, se kterou zákon o sociálních službách počítá. Tato dávka, pohybující se v rozmezí od 2.000 Kč do 11.000 Kč, náleží lidem, kteří jsou z důvodu nepříznivého zdravotního stavu, jenž jim neumožňuje běžnou denní péči o vlastní osobu, závislí na pomoci jiné osoby. Příjemcem tohoto příspěvku tedy může být i osoba ohrožená sociálním vyloučením, ale ne pouze na základě této skutečnosti, ale výlučně z důvodu splnění stanovených podmínek souvisejících s nepříznivým zdravotním stavem.⁷²

Cílová skupina sociálního kurátora je taktéž vymezena v § 2 odst. 6. zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. Podle tohoto zákona může být za osobu považovanou v hmotné nouzi taková osoba, která nesplňuje podmínky v odst. 2, avšak v daném čase, s ohledem na neuspokojivé sociální zázemí a nedostatek finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je ohrožena sociálním vyloučením. To se týká především osob propuštěných z výkonu vazby nebo z VTOS, dále osob, které ukončily léčbu chorobných závislostí a byly propuštěny ze zdravotnického zařízení, psychiatrické léčebny nebo léčebného zařízení pro chorobné závislosti. Dále to mohou být osoby propuštěné ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo z pěstounské péče po dosažení zletilosti, respektive v 19 letech. Dále osoby bez přístřeší, kterým schází uspokojivé naplnění životně důležitých potřeb a nakonec osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby.

Při pomoci s řešením hmotné nouze svých klientů může sociální kurátor vycházet z 3 druhů dávek upravených zákonem o hmotné nouzi. Jedná se o příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a zřejmě nejvíce využívanou dávku mimořádné okamžité pomoci.⁷³

Zákon o pomoci v hmotné nouzi umožňuje sociálnímu kurátorovi rozhodnout v souladu s § 62 písm. a) tohoto zákona o přiznání a výši mimořádné okamžité pomoci osobám uvedeným v § 2 odst. 6 tohoto zákona. Při této agendě sociální kurátor zpracovává žádosti osob ohrožených sociálním vyloučením podané na předepsaném tiskopise prostřednictvím

⁷² JANOUŠKOVÁ, K. *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.

⁷³ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

aplikačního programu OKnouze. Dávky mimořádné okamžité pomoci mohou být poskytnuty v peněžní nebo věcné formě a nebo v obou těchto formách a jsou vypláceny bezodkladně. Výše mimořádné okamžité pomoci činí dle konkrétní situace klienta jednorázovou částku až do výše 1.000 Kč. Věcná dávka může být poskytnuta ve formě různých poukázek do předjednaných zařízení zajišťující ubytování či stravování apod.^{74 75}

Sociální kurátor v rámci své práce s klienty vykonává různou agendu, která se odvíjí od toho, o jakého klienta se jedná. Nicméně jak tomu bylo i v minulosti, tak i v současné době osoby propuštěné z VTOS tvoří nejpočetnější skupinu klientů sociálních kurátorů. Jde o zletilé osoby nacházející se v různé fázi trestního řízení nebo uvěznění. Především jsou to ale osoby propuštěné z VTOS, popř. osoby propuštěné z vazby či osoby podmíněčně propuštěné z výkonu trestu.⁷⁶ Jednotlivé specifikace práce sociálního kurátora s těmito osobami nacházející se v různé fázi uvěznění či po propuštění z výkonu trestu, budou podrobněji popsány v následujících kapitolách.

⁷⁴ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁷⁵ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁷⁶ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

3. ŽIVOT ČLOVĚKA VE VÝKONU TRESTU

V této kapitole se nejprve zaměřím na právní úpravu týkající se pobytu ve vězení. Dále se zde budu zabývat negativními jevy souvisejícími s uvězněním osob a to především prizonizací a problémem zpřetrhání kladných sociálních vazeb na společnost za zdmi věznic. S tím souvisí i činnost sociálního kurátora ve vězení, který zde působí jako prostředník mezi světem za mřížemi a světem na svobodě a který hraje důležitou roli na přípravě svého klienta při návratu do běžné společnosti, čemuž se v této kapitole budu rovněž věnovat.

3.1 Svět uvnitř vězení

V souvislosti s rokem 1989 a přeměnou našeho totalitního státu v demokratický a právní systém dochází ve vězeňství k řadě změn, především k humanizaci výkonu trestu odnětí svobody. Pojetí trestu přestává být chápáno jako odplata a začíná se klást důraz na jeho regulativní povahu. S tím souvisí přizpůsobení výkonu trestu jednotlivým skupinám pachatelů, z důvodu jejich individuálních zvláštností. Ve středu zájmu se objevuje osoba pachatele a jeho úspěšná resocializace a integrace do společnosti po jeho propuštění.^{77 78}

I přes tuto skutečnost uvěznění, ať už ve věznici pro VTOS nebo ve vazebním vězení, stále představuje jeden z nejzávažnějších zásahů do lidských práv a svobod člověka. Je tedy nezbytně nutné, aby tato oblast měla jasně stanovené a zákonem upravené podmínky.

Organizací vězeňství a zajištěním výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody je ze zákona pověřena Vězeňská služba České republiky, která je ozbrojeným bezpečnostním sborem vzniklým na základě zákona České národní rady č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

Mezi dva nejdůležitější právní předpisy upravující pobyt ve vězení patří:

- zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁷⁷ Výkon trestu odnětí svobody. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2014-08-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>

⁷⁸ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

Další právní normy upravující tuto problematiku jsou:

- zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění,⁷⁹
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění,
- zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění,
- zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, v platném znění,
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby
- vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Česká republika je při zacházení s vězni rovněž povinna respektovat mezinárodní právní normy. Např. Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, schválenou Organizací spojených národů. Dále mezinárodní normu, kterou jsou Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, rovněž schválené Radou OSN a Evropská vězeňská pravidla vyhlášená rezolucí Rady Evropy č. 5 v roce 1973.

Výkon vazby je realizován ve vazebních věznicích nebo ve zvláštních odděleních věznic k tomu určených. Na osobu nacházející se ve výkonu vazby se vztahuje princip presumpce nevinny, což znamená, že dokud nebyla pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu vyslovena vina, musí být na obviněného nahlíženo jako na nevinného. I z těchto důvodů jsou mimo obvyklé vazby s celovým režimem, zřizovány oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem. V této zmírněné formě vazby mohou obvinění ve stanoveném čase využívat společná sociální a kulturní zařízení, kde mají umožněn volný pohyb a mohou se zde setkávat s ostatními obviněnými. Toto je však možné pouze v případech, kdy tím nebude ohrožen účel vazby.^{80 81}

Výkon trestu odnětí svobody může být vykonáván ve věznicích nebo v samostatných odděleních vazebních věznic. V rámci diferenciacie odsouzených zákon o výkonu trestu odnětí svobody vymezuje specifický okruh osob, u kterých je výkon trestu realizován

⁷⁹ Trestní zákon. In: 140/1961 Sb. 1961

⁸⁰ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁸¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

odlišně. Patří sem mladiství odsouzení, ženy, prvotrestaní odsouzení, odsouzení s duševními poruchami, odsouzení s poruchami chování, odsouzení trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení k výkonu doživotního trestu, cizinci a odsouzení s uloženým ochranným léčením.⁸²

Soud rozhodne do jakého ze čtyř typů věznic lišící se podle míry vnější ostrahy, zajištění bezpečnosti a způsobu uplatňování programů zacházení s odsouzenými, odsouzeného zařadí.

Může to být věznice s dohledem, kde mají odsouzení neomezený pohyb a pracují zpravidla mimo věznici pod dohledem vychovatele. Odsouzení se v mimopracovní době mohou za doprovodu zaměstnance VS ČR účastnit různých kulturních či sportovních akcí mimo věznici. Za stanovených podmínek může být odsouzenému v rámci kázeňské odměny povolena návštěva mimo věznici až na 24 hodin a to jedenkrát za dva týdny.

Ve věznici s dozorem na pohyb odsouzených zpravidla dohlíží zaměstnanec VS ČR. I v tomto typu vězení mohou odsouzení většinou pracovat mimo věznici, avšak s častějším dohledem pověřeného zaměstnance. Mimo pravidelné návštěvy uvnitř věznice mohou vězni rovněž za stanovených podmínek požádat o návštěvu mimo věznici, ale pouze jedenkrát za měsíc.

V dalším typu věznice s ostrahou se vězni pohybují organizovaně a zásadně pod dohledem zaměstnance vězeňské služby. Práce odsouzených probíhá pouze na pracovištích uvnitř věznice. I zde však může být vězňům, mimo návštěvy probíhající uvnitř věznice a za dozoru zaměstnanců vězeňské služby, za daných podmínek povolena jednodenní návštěva mimo věznici, o kterou mohou odsouzení požádat jedenkrát za dva měsíce.

Posledním typem je věznice se zvýšenou ostrahou. Jde o nejpřísnější ze čtyř typů vězení, kde se odsouzení mohou pohybovat pouze organizovaně a to za stálého dohledu vězeňské služby. Vězni zde pod dohledem pracují pouze uvnitř věznice a to buď na určených

⁸² Výkon trestu odnětí svobody. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2014-08-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>

pracovištích, nebo na svých celách. Návštěvy probíhají pouze uvnitř věznice pod dohledem příslušníka VS ČR.^{83 84}

V průběhu výkonu trestu mají odsouzení svá práva a povinnosti, které jsou upraveny zákonem a řádem o výkonu trestu odnětí svobody.

Mezi základní povinnosti odsouzených ve VTOS patří zejména dodržování stanoveného pořádku a kázně, plnění pokynů a příkazů zaměstnanců vězeňské služby. Odsouzený má dále povinnost pracovat, pokud nebyl uznán dočasně práce neschopným nebo zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce a práce mu byla přidělena. Dále nesmí poškozovat cizí majetek, musí dodržovat zásady slušného chování a zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice, který pro odsouzené stanoví druh a obsah dobrovolných nebo povinných činností. Odsouzený má během svého pobytu ve vězení za povinnost plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, ze kterého vycházejí konkrétní činnosti, které je odsouzený povinen absolvovat. Porušením těchto zákonem stanovených nebo uložených povinností během výkonu trestu se odsouzený dopouští kázeňského přestupku, za který mohou být uloženy různé kázeňské tresty.⁸⁵

Odsouzený má během výkonu trestu samozřejmě i svá práva, mezi které patří například právo na uspokojování základních sociálních potřeb a poskytování zdravotní péče, dále, v závislosti na chování vězně to může být např. právo na přijímání návštěv, balíčků, peněz, nebo nákup potravin a věcí osobní potřeby. Po dobu VTOS jsou odsouzení povinni podrobit se omezení některých práv a svobod, které vzhledem k výkonu trestu nemohou být uplatněny a nebo které by byly v rozporu s účelem trestu. Tím se myslí zejména právo na svobodu pohybu a pobytu, dále právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Odsouzený ve VTOS má rovněž omezeno právo na zachování listovního tajemství či právo na svobodnou volbu povolání. Dále tyto osoby nesmí při výkonu trestu podnikat nebo provozovat jinou hospodářskou činnost, jsou zbaveni práva na stávku atd.⁸⁶

⁸³ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

⁸⁴ Výkon trestu odnětí svobody. *Vězeňská služba ČR* [online]. [cit. 2014-08-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>

⁸⁵ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

⁸⁶ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

Aby bylo lépe dosaženo účelu výkonu trestu, začíná pobyt odsouzeného ve věznicí v tzv. „nástupním oddělení“, kde je mimo dalších stanovených procedur vypracována komplexní zpráva o odsouzeném. Tato zpráva obsahuje hodnocení chování odsouzeného vypracované na základě výsledků psychologických či psychiatrických vyšetření. Je zde zohledňován také dosavadní kriminální vývoj a sociální úroveň odsouzeného. Posuzují se rizika možné recidivy a zvažují se možnosti výchovného působení. Na základě této zprávy je poté odsouzenému nabídnut vhodný program zacházení, který je tvořen souhrnem pracovních speciálně výchovných, vzdělávacích a zájmových aktivit. V případě, že si odsouzený nevybere z žádného nabízeného programu, je pak povinen účastnit se minimálního programu upraveného řádem věznice.⁸⁷

3.2 Nejčastější rizika spojená s uvězněním

I přes veškeré snahy vězeňského personálu účinně uplatňovat program zacházení a postupně směřovat k samotné nápravě vězňů, se ve vazebních, ale především ve věznicích pro VTOS objevují nejrůznější negativní jevy a s tím spojená rizika.

Nejenom fakt, že vězni převážně pochází z řad sociálně patologických skupin, tvořených jedinci s výraznými poruchami chování vykazující se asociálními až antisociálními či psychopatickými rysy, ale také mnohdy neodpovídající požadavky moderního penitenciárního zacházení, týkající se vybavení věznic, jejich přeplněnosti, struktury vězňů i personálu, zadávají příležitosti k nedovoleným aktivitám vězňů a prohlubování jejich kriminálních dovedností.

S uvězněním je spojena ztráta osobní svobody a soukromí i ztráta možnosti uspokojování řady potřeb, včetně těch primárních. Kromě toho je vězeň vystaven neustálému tlaku jak ze strany vězeňského personálu, tak od ostatních vězňů. Vzorce a způsoby chování získané na svobodě se uvnitř vězení stávají nepotřebné či dokonce nežádoucí. Aby jedinec snesitelně přežil uvězněním, je nucen přijmout hodnoty, normy a vzorce chování typické pro vězeňskou subkulturu. S tím souvisí postupné vyhasínání vzorců chování potřebných pro život za

⁸⁷ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

zdmi věznic. Tento specifický projev adaptace na vězeňské prostředí nazýváme prizonizace.

„Prizonizace je tedy proces psychologické přeměny svobodného člověka ve vězně, jedná se o adaptační techniku přizpůsobení se životu ve vězení.“⁸⁸

Tento proces je založen na dvou složkách a to na institucionalizaci a ideologizaci.

Institucionalizace vzniká vlivem působení vysoce organizovaného způsobu života vězně a vede ke ztrátě schopnosti návratu do společnosti. Souvisí se ztrátou samostatnosti a iniciativy a upevňuje vězeňský způsob života. U některých odsouzených vzniká syndrom tzv. „dobrého vězně“, který se snadno přizpůsobuje očekáváním a požadavkům vězeňského personálu. Naproti tomu se zejména u prvovězňených může vytvořit syndrom „problémového vězně“, který se odmítá řídit danými pravidly a stává se tak neoblíbeným nejen u personálu, ale také mezi spoluvězni. Tento problémový jedinec může pak být ostatními vězni zavrhován či dokonce šikanován.

Ideologizace je proces, kdy se jedinec vězeňskému prostředí nepřizpůsobuje pouze formálně, ale ztotožňuje se s normami, hodnotami a pravidly vězeňské subkultury.⁸⁹

Někteří vězni se za mřížemi začnou chovat tak, jak by se na svobodě normálně chovali. I když se ne všichni jedinci s tímto chováním chtějí vnitřně ztotožnit, i přesto se k těmto způsobům uchylují často jen proto, aby nevybočovali z řady.

Prizonizovaný jedinec získává pocit bezpečí a jistoty tím, že se řadí k určité skupině vězňů. Typickým jevem se tak stává osvojování si vězeňského argotu. Dalším společným znakem vězňů se stává sdílená nenávisť vůči vězeňskému personálu.⁹⁰ Pro vězně s hlubší prizonizací je typické tetování na dobře viditelných místech na těle.

Uvnitř kriminální subkultury tak vzniká specifický hodnotový systém, který se výrazně liší od systému hodnot a norem běžné společnosti. Sociální role a status vězně je zde hodnocen na základě pseudohodnot a norem typických pro tuto subkulturu. Mezi kladně hodnocené

⁸⁸ In: FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*, s. 66 (INICIARDI, J.K. *Trestní spravedlnost*. Praha : Victoria Publishing, 1994.)

⁸⁹ FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, 183 s. ISBN 80-7044-772-9.

⁹⁰ MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.

hlediska mezi vězni patří například závažnost spáchaného trestného činu, kdy výjimku tvoří snad jen trestné činy spáchané na dětech, starých nebo nemocných lidech. Dalším hlediskem je doba strávená za mřížemi, schopnost opatřit nedovolené nebo zakázané věci, účast na organizovaném zločinu nebo určité pracovní zařazení vězně uvnitř vězení. Obzvláště vysoce hodnocené jsou pozice, které jsou ve vězeňském argotu přezdívány jako „táborové myši“. Jsou to kuchaři, údržbáři, chodbaři a další vězni z vnitřních provozů. Naopak záporně jsou hodnoceni vězni podezřelí ze spolupráce s policií nebo vězeňskou službou. Dále to jsou většinou psychicky i fyzicky slabší jedinci se sníženou adaptační schopností. Neoblíbení jsou také vězni nakažení přenosnou infekční chorobou, vězni mající potíže s hygienou nebo vězni s obtěžujícím či podivínským chováním.⁹¹

Na základě výše zmíněných aspektů pak mezi vězni utváří specifická sociální hierarchie, představující různé role. Může to být role tzv. kinga s povýšeným chováním a často vynucenou mocí nad ostatními vězni pomocí násilí. Další je role tzv. kmeta, což je role získaná na základě dlouhodobého pobytu za mřížemi. Ostatními vězni je vysoce tolerován a často bývá po boku prvně zmiňované role. Vězeň s jasně vymezenými právy a povinnostmi vůči ostatním vězňům zastává roli řadového příslušníka. Poslední je role outsidera, vězeňským argotem přezdívaný „pampeliška“. Do této role se řadí slabí jedinci, kteří se často stávají obětí špatného zacházení od ostatních vězňů, kterým často slouží jako otroci.⁹²

Vedle silného kamarádství a solidarity, která se může mezi odsouzenými během pobytu ve vězení vytvořit, je třeba zmínit i rizika spojená s druhým životem vězňů.

Jako „druhý život“ vězňů nazýváme souhrn asociálních a antisociálních aktivit, zvláštních typů obranných reakcí, uplatňování specifické hierarchie a negativních způsobů chování a vytváření neproniknutelných kvaziformálních skupin.⁹³

I přes veškeré snahy a úsilí Vězeňské služby ČR, nelze zabránit negativním jevům spojeným s „druhým životem“ vězňů, který se vyskytuje ve všech vězeňských zařízeních.

⁹¹ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

⁹² MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.

⁹³ In: ČERNÍKOVÁ, Sociální ochrana, s. 125 (KOPP, P. et al. *Penitenciárna psychológia*. 1. vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru SR, 2004, s. 51.)

Jde o sociálně deviantní systém hodnot a norem, které odporují platnému řádu věznice a narušují tak výchovnou funkci trestu. Ačkoliv vězeňský personál neustále monitoruje situaci uvnitř věznice a činí opatření na ochranu pravděpodobných objektů násilí před možnými agresory, nelze tomuto fenoménu úplně zabránit, neboť se týká latentních struktur a vztahů mezi vězni často spojených s nočními hodinami.

Může jít o nejrůznější negativní jevy jako je vzájemné napadání mezi vězni, vydírání, krádeže, šikana, zastrasování, sexuální obtěžování, vynucený homosexuální styk, prostituce apod. Mezi další příklady můžeme uvést například existenci černých trhů, tzv. „kolchozů“, kde vězni obchodují s různým dovoleným i nedovoleným zbožím, kterého se uvnitř věznice nedostává. Obchoduje se s cigaretami, alkoholem, potravinami, ale může jít i o zprostředkování mobilního telefonu či předání zprávy za zeď vězení. Výjimkou není ani obchodování s prostitutí, léky zneužitelnými při výrobě drog nebo samotnými drogami.

Mezi další negativní jevy vyskytující se ve vězeňském prostředí, patří projevy spojené s anomálním chováním vězňů. Může se jednat jak o projevy zaměřené na samotného jedince, kdy jde nejčastěji o sebepoškozování či sebevražedné sklony, tak o projevy směřující proti vězeňskému personálu. Sem řadíme protestní hladovky, různé vzpoury a hromadné nekázně.

Aby se v co největší míře zamezilo zpřetrhání základních sociálních vazeb na rodinu a jiných sociálně pozitivních vazeb např. na spolupracovníky nebo přátele a nedocházelo tak úplnému vyhasínání vzorců chování důležitých pro život v normální většinové populaci, je důležité, aby v průběhu penitenciárního procesu působili kompetentní specialisté a odborníci, kteří by zmírňovali negativní vlivy prizonizace a snižovali tak riziko vyšší recidivy vězňených osob.^{94 95}

Jedním z těchto odborníků je právě sociální kurátor působící jako prostředník mezi vězením a světem za zdmi věznice.

⁹⁴ MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.

⁹⁵ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

3.3 Role sociálního kurátora jako prostředníka mezi vězením a světem za zdmi věznice

V rámci depistáže sociální kurátor vyhledává a kontaktuje osoby sociálně vyloučené nebo osoby, kterým takové vyloučení hrozí a to v jejich přirozeném prostředí. Řadíme sem i depistáž při návštěvách potencionálních klientů ve věznici. Sociální kurátor se o těchto klientech může dozvědět několika způsoby. Děje se tak na základě oznámení Vězeňské služby ČR, která se souhlasem klienta poskytuje sociálním kurátorům různé informace. Může se jednat o informace podléhající oznamovací povinnosti, kam patří především informace o přijetí osoby do výkonu vazby nebo výkonu trestu a také včasné oznámení o nadcházejícím propuštění osoby a to nejpozději jeden měsíc před skončením výkonu trestu, tzv. „hlášenky“. Dále to mohou být informace vyžádané ze strany sociálního kurátora, týkající se nejčastěji chování vězně při VTOS, jeho pracovního zařazení, či různé posudky vypracovávané odbornými zaměstnanci věznice, které jsou ale poskytovány pouze se souhlasem klienta.⁹⁶

Mezi další způsob, kterým se sociální kurátor může dozvědět o svých klientech, patří zprostředkování kontaktu třetí osobou. Tou může být rodina vězněného, sociální pracovník věznice nebo jiní poskytovatelé sociálních služeb. Sociální kurátor může být kontaktován také přímo samotným klientem. Ať už se tak stane jakýmkoliv z uvedených způsobů, vždy velmi závisí na prvním kontaktu sociálního kurátora s klientem. K tomu v tomto případě dochází při návštěvách ve věznicích. Zde se sociální kurátor svého klienta seznámí s možnostmi poskytovaných služeb a zjišťuje jeho zájem o spolupráci. Nesmíme zapomínat, že tato spolupráce je výhradně dobrovolná a klient jí tak má právo kdykoliv odmítnout. I přesto je však vhodné klienty kontaktovat, i když zrovna o nic nežádají. Sociální kurátor může klientům alespoň zanechat svoji vizitku, pro případ budoucího zájmu o pomoc. Při kladné spolupráci jsou potom stanoveny základní problémy klienta a přistoupeno k pomoci sociálního kurátora. Nejčastěji tato pomoc spočívá v základním sociálněprávním poradenství, kdy je klientovi vysvětlen proces trestního řízení, vysvětleny písemnosti od OČTŘ, kterým často klient vůbec nerozumí a nebo pomoc při sepsání různých žádostí a

⁹⁶ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

podání na příslušné orgány. Klient může být ohledně možnosti odklonu od trestního řízení nasměrován sociálním kurátorem také přímo na pomoc Probační a mediační služby ČR.

U klientů uvězněných ve vazební věznici, jsou pravidelné návštěvy a kontaktování odsouzených ze strany sociálního kurátora o to důležitější, protože výkon vazby s sebou nese daleko větší psychickou zátěž, než je tomu při VTOS. Důvodem jsou přísnější podmínky a také fakt, že klient ve vazbě předem nezná délku svého pobytu a často nebývá dlouho kontaktován nebo přibrán k úkonům trestního řízení ze strany policie a je tak v nejistotě, co bude dál. Vazebnímu uvěznění často předchází situace, kdy je klient Policií ČR zadržen nečekaně a je tak náhle odříznut od života na svobodě, který sebou nese i řadu povinností. Obzvláště, když klient na svobodě nemá nikoho, kdo by za něj tyto povinnosti, týkající se například pronájmu bytu v době klientovi nepřítomnosti nebo jednání se zaměstnavatelem, vyřídil. Právě tyto úkony často bývají náplní práce sociálního kurátora. Vazební uvěznění s sebou přináší i riziko, kdy se převážně již zkušené recidivisty mohou pokusit sociálního kurátora využít například k předání různých informací komplicům za zed' věznice, neboť korespondence mezi kurátorem a jeho klientem nepodléhá cenzuře ze strany OČTŘ ani vězeňské služby. Toho se musí kurátor vyvarovat omezením komunikace s klientem pouze na oblast řešení jeho sociální situace.⁹⁷

Jak již bylo řečeno, velice důležitou oporou člověka ve vězení je udržování kontaktu s rodinou. O pomoc při obnově zpretrhaných kontaktů s rodinou se na sociálního kurátora mnohdy obrátí sám klient. Činí tak nejčastěji z důvodů zprostředkování návštěvy rodinných příslušníků ve vězení, dále z potřeby finančních prostředků či různých balíčků s potravinami nebo oblečením. Na druhou stranu je sociální kurátor kontaktován rodinou či partnery klienta, kteří se dotazují na důvody jeho pobytu ve vězení, dále za účelem vyřízení dávky pomoci v hmotné nouzi nebo dávky státní sociální podpory žádají o potvrzení nástupu klienta do výkonu vazby nebo VTOS. Dotazy jsou rovněž směřovány i na pomoc při sepsání různých žádostí, např. o přeřazení klienta do jiného typu věznice nebo žádosti o podmíněné propuštění. Rodinní příslušníci klienta také chodí, zejména po kladné předchozí zkušenosti, sociálního kurátora navštěvovat, protože k němu mají důvěru a mohou s ním otevřeně probírat záležitosti týkající se celé rodiny. Tato spolupráce

⁹⁷ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

s rodinou je jedním z důležitých předpokladů k úspěšnému navrácení klienta do rodiny a znovuzачlenění do života běžné společnosti po propuštění.⁹⁸

Na sociálního kurátora se ale také mohou obrátit např. orgány činné v trestním řízení, požadující poskytnutí zprávy o klientovi zaměřující se na faktické poznatky o klientovi, které jsou potřebné pro úkony trestního řízení. Dále se na sociálního kurátora obrací i jiné správní orgány jako úřady práce, Okresní správy sociálního zabezpečení, Probační a mediační služba atd. Z jejich strany jde nejčastěji o dotazy, v jaké věznici se klient nachází za účelem doručování písemností, důchodu apod. Jakékoliv informace o klientovi však může sociální kurátor předávat pouze na základě předchozí souhlasu takového klienta. Výjimkou jsou informace vyžádané ze strany OČTŘ na základě příslušných právních předpisů.⁹⁹

Stejně jako tomu je v případě manipulace sociálního kurátora ze strany jeho klienta ve vazební věznici za účelem předávání zpráv za zdi věznice, i v tomto případě existuje možnost, že klienti se sociálním kurátorem spolupracují pouze účelově a to z důvodu lepší šance uspět s žádostí o podmíněné propuštění. Vězni takto často zkreslují informace o bydlení či zaměstnání, předávané sociálním pracovníkům věznice, aby na ně bylo pohlíženo jako na bezproblémové.¹⁰⁰

Mimo zprostředkování kontaktu s rodinou vězně, činnost sociálního kurátora při práci s klientem nacházejícího se uvnitř vězení spočívá také ve vyřizování záležitostí spojených s ubytováním, vyřizování platných dokladů, zaměstnáním, zadlužeností, předjednání dávek mimořádné okamžité pomoci apod. Tyto záležitosti, ačkoliv mohou být projednávány již při pobytu klienta za mřížemi, jsou většinou řešeny až v době po propuštění vězňů zpět na svobodu nebo v rámci tzv. předvýstupních rozhovorů spojených se zařazením odsouzených ve výstupním oddělení věznic. Této problematice bude věnována poslední kapitola

⁹⁸ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

⁹⁹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹⁰⁰ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

teoretické části této bakalářské práce zabývající se právě světem propuštěných z výkonu trestu.¹⁰¹

3.4 Příprava vězně k pobytu na svobodě po propuštění

S přípravou na propuštění vězně a jeho následným pobytem na svobodě neodmyslitelně souvisí činnost výstupního oddělení zřizovaných v rámci jednotlivých věznic. Do tohoto specializovaného oddělení jsou zpravidla 6 měsíců před koncem trestu zařazováni vězni, kteří jsou zde připravováni na nadcházející život na svobodě. V rámci výstupního oddělení působí sociální pracovníci věznice, kteří spolupracují s docházejícími sociálními kurátory, pracovníky PMS či zástupci NNO, jenž po propuštění odsouzených navazují na úsilí sociálních pracovníků věznic a podílí se na vytváření vhodných podmínek pro běžný život na svobodě bez znovunavrácení se k trestné činnosti. Platí, že čím déle se vězni nacházejí za mřížemi, o to více je složitější zařadit se zpět do života normální společnosti. Jelikož jsou do výstupního oddělení zařazováni odsouzení, kteří zpravidla strávili více jak 3 roky pobytem ve vězeňském zařízení, je zcela běžné, že i zdánlivě běžné činnosti, jako nadcházející komunikace na úřadu práce, cestování v MHD nebo dokonce nákup v obchodních zařízeních, může být pro tyto jedince psychicky velmi náročné. Proto jsou činnosti výstupního oddělení zaměřeny především na zvládnutí běžných sebeobslužných a komunikačních dovedností. Výstupní oddělení je často zřizováno jako pokoj připomínající typické internátní prostředí, kde jsou ubytováni 2 až 4 osoby. Odsouzení zde mají k dispozici i kulturní místnost, kuchyňku k přípravě stravy, kuřárnu, dále prádelnu na praní, žehlení a sušení prádla či knihovnu s naučnou literaturou. V rámci programu zacházení zde odsouzení pod vedením stabilního týmu zaměstnanců a speciálního pedagoga vykonávají různé aktivity vedoucí k samostatnosti a odpovědnosti za své chování. Mimo již zmíněných sebeobslužných činností zde probíhá sociálně právní poradenství zaměřující se na porozumění platným právním předpisům a na řešení problémů spojených například s ubytováním nebo zaměstnáním. Odsouzení zde pomocí pracovní činnosti upevňují základní pracovní návyky. Aktivita je zaměřená také na psychosociální poradenství, vzdělávací činnost, ale také na relaxační, výtvarné či sportovní

¹⁰¹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

činnosti. Významným prostředkem ke snazšímu vstupu odsouzených do běžného života je jejich účast na extramurálních aktivitách.¹⁰²

„Extramurálními aktivitami jsou všechny činnosti odsouzeného nebo s odsouzeným s vlastní realizací mimo věznici, ať už za přímého dohledu zaměstnance, nebo bez něho.“¹⁰³

Jde především o aktivity podporující praktický nácvik sociálních dovedností mimo vězeňské zařízení, ale důraz je kladen také na aktivity zaměřené na vytvoření nebo udržení a posílení kladných vazeb, zejména na rodinu a přátele odsouzeného, nikoliv však na známé z kriminální subkultury. V rámci toho mohou být odsouzenému umožněny návštěvy, které nepodléhají zrakové ani sluchové kontrole dozorců či návštěvy rodiny mimo vězení.¹⁰⁴

Během pobytu ve výstupním oddělení je ze strany sociálních pracovníků, psychologů, pedagogů a dalších odborných pracovníků rovněž kladen důraz na naplánování prvních okamžiků propuštěného na svobodu. První den až týden po propuštění totiž bývá u osob propuštěných z výkonu trestu nejrizikovějším obdobím z hlediska návratu k trestné činnosti.

Tímto problémem nazývaným „krize prvního dne“ či „šok ze svobody“ se zabývá následující kapitola věnující se problematice osob propuštěných z výkonu trestu.

¹⁰² GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

¹⁰³ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s., s. 205 ISBN 978-80-7368-627-7.

¹⁰⁴ MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.

4. SVĚT PROPUŠTĚNÝCH Z VÝKONU TRESTU

Ačkoliv se to tak na první pohled nemusí zdát, situace člověka, který právě opustil brány vězení je nesmírně náročnou životní situací. Člověk, jenž si právě odpykal svůj trest a konečně se dostal zpět na svobodu, po které takovou dobu uvnitř vězení toužil, se náhle ocitá ve světě nepřeberných možností, ve světě, kde již neplatí přísný vězeňský řád. Pod euforií z této znovunabyté volnosti se tak propuštěný většinou co nejrychleji snaží dohnat to, co nebylo za zdmi věznice možné. Zde se však objevuje riziko recidivy, protože jakmile dojdou prostředky k těmto činnostem, očima právě propuštěného trestance může být jediným dostupným způsobem k jejich získání právě trestná činnost. V této kapitole se proto budu věnovat klíčovým momentům práce sociálního kurátora v souvislosti s propuštěním odsouzených na svobodu a jejich správnou adaptací při návratu do běžné společnosti.

4.1 Prvotní „šok ze svobody“ a adaptace na pobyt v běžné společnosti

„Krise prvního dne“, někdy také „šok ze svobody“ je označení pro trauma z náhlé změny prostředí, prožívané osobami právě propuštěnými z vězeňského zařízení. Jde o psychickou reakci jedince na znovunabytou svobodu a volnost.¹⁰⁵ Čím déle se člověk nacházel v uvěznění, tím větší zátěž pro něho představuje propuštění na svobodu. To, jak se jedinec adaptuje na „nový“ život na svobodě, je ovlivněno mnoha podmínkami. V první řadě záleží na osobnosti propuštěného. Na jeho motivaci, odolnosti vůči psychické zátěži, zkušenostech, komunikativních dovednostech apod.¹⁰⁶ Obrovskou roli zde hraje sociální zázemí klienta. Především rodinné zázemí, další sociální kontakty a vztahy společně s možností zaměstnání řadíme mezi nejdůležitější opory člověka propuštěného z vězení. V případě kdy jedinec tyto opory postrádá, propuštění na svobodu pro něj znamená velikou zátěž.¹⁰⁷ V takovém případě může být sociální kurátor jediným člověkem, na kterého se propuštěný může obrátit a pomoci mu tak při řešení jeho momentálních problémů.

¹⁰⁵ MEZNÍK, J. *Základy penologie*. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.

¹⁰⁶ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹⁰⁷ FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, 183 s. ISBN 80-7044-772-9.

Sociálnímu kurátorovi se v tomto případě nabízí možnost poskytnutí krizové intervence. Jde o specializovanou pomoc osobám, které se ocitly v krizi vyvolané rizikovou situací, jakou může být například ztráta materiálních, duševních či vztahových hodnot nebo problém se zákonem. Jejím cílem je nalezení optimálního řešení, které by zmírnilo či zamezilo vystupňování problematické situace. Předpokladem této pomoci je její snadná dosažitelnost a okamžitost, díky které je možné v co nejkratší době vrátit klientovi schopnosti na jeho obvyklou úroveň.¹⁰⁸ Objektem tohoto psychologického zásahu nemusí být pouze klient samotný, ale tato intervence může být rozšířena v rovině sociální i na rodinné příslušníky klienta a jeho blízké okolí.¹⁰⁹

Dalším možným způsobem, jakým lze klientovi pomoci adaptovat se na „nové“ společenské podmínky je socioterapie.

Socioterapií rozumíme „*poskytnutí danému objektu možnosti vytvoření sociálních kontaktů příznivých pro udržení a znovuvytvoření jeho přiměřeného sociálního chování. Úkolem je posílit, obnovit a udržet zájem o reálný společenský život a reálné vztahy v něm. K tomu je zapotřebí intenzivního využívání sociálních sil v okolí dané osoby.*“¹¹⁰

Jde o soubor opatření směřujících ke zlepšení stavu a situace osob, které se vlivem negativních jevů ocitly v sociální nouzi. Cílem je sociální rehabilitace těchto osob, čímž rozumíme obnovení sociálních vztahů a praktických schopností a dovedností, jejichž narušení vedlo k sociálnímu hendikepu. Úspěšná socioterapie napomáhá lepšímu začlenění takového člověka zpět do společnosti.¹¹¹

Aby osoby po návratu z výkonu trestu odnětí svobody lépe překonaly krizi prvních dnů po propuštění, je mimo bezprostřední psychické podpory ze strany sociálního kurátora, kterou klientovi dává najevo viditelnou snahu o pomoc, porozumění a řešení jeho problémů, zapotřebí také existencionální zabezpečení klienta. S tím souvisí především zajištění

¹⁰⁸ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹⁰⁹ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

¹¹⁰ HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2006. 248 s., s. 241 ISBN 80-8083223-4.

¹¹¹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

bydlení, finanční zabezpečení, zdravotní problémy klienta, zajištění platných dokladů, zaměstnání apod.¹¹²

Jak již bylo výše uvedeno, sociální kurátor se o nadcházejícím propuštění osob z VTOS dozvídá již v předstihu formou tzv. „hlášenek“ zasílaných Vězeňskou službou ČR. To sociálnímu kurátorovi významně ulehčuje práci, protože v rámci tzv. předvýstupních hovorů, kde zjišťuje klientovi potřeby po propuštění, se na tyto problémy může s dostatečným časovým předstihem připravit, což výrazně napomáhá i okamžité situaci klienta ihned po propuštění.¹¹³

Složitější je tomu v případě propuštění klienta z výkonu vazby. Takovou změnu sociálnímu kurátorovi věznice zasílá až po propuštění klienta. Nicméně často je sociální kurátor klientem kontaktován po předchozím vzájemném setkání ve věznici či na doporučení sociálních pracovníků věznice nebo dalších osob.¹¹⁴

V každém případě, pokud je sociální kurátor takovou osobou kontaktován, může výrazně přispět na řešení jejích aktuálních problémů a sehrát tak roli rozhodujícího faktoru, který změní směr jejího dosavadního způsobu života, zejména odklon od kriminální kariéry.

4.2 Klíčové momenty v působení sociálního kurátora pro bezproblémový život klienta na svobodě

Klienti, kteří právě opustili brány věznice, mnohdy nehodnotí vidinu svého dalšího života na svobodě příliš reálně. Důvodem je často zklamání z nenaplněného očekávání vůči partnerům či rodině. Mnoho z nich je zcela bez finančních prostředků, zaměstnání a dokonce i bydlení. I když mnoho z nich na první schůzce se sociálním kurátorem po propuštění bývá dosti euforickými, což je leckdy způsobeno množstvím požitého alkoholu, kdy mají pocit, že vše zvládnou bez problémů samy, většina z nich si své problémy spojené s civilním životem uvědomí až postupem času.

¹¹² DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹¹³ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹¹⁴ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

První kontakt se sociálním kurátorem na svobodě většinou spočívá v definování klientových problémů, nastínění možných způsobů řešení, ale také v upozornění na možná rizika spojená s neřešením těchto problémů.¹¹⁵

Důležitou činností, na které se sociální kurátor nebo sociální pracovník věznice podílí často již před propuštěním klienta na svobodu, je zajištění dokladů totožnosti klienta, který často takové doklady postrádá, nebo nejsou platné, ale jsou nezbytné pro řešení dalších problémů spojených s klientovým propuštěním. Sociální kurátor např. pomáhá při zajištění fotografií na takové doklady nebo žádá příslušné matriky o rodný list klienta.¹¹⁶

V souvislosti s dlouhodobým pobytem ve vězení se u mnohých klientů objevuje problém s komunikací, nízkými sociálními dovednostmi, nejistotou a obavami z neznámého prostředí. V těchto případech je po vzájemné dohodě vhodné doprovázet takové klienty při vyřizování osobních záležitostí např. na úřadech, zdravotních či ubytovacích zařízeních. Také asistence při prvních nákupech potravin a základních potřeb po propuštění je vhodná vzhledem k neznalosti aktuálních cen s přihlédnutím k momentálnímu příjmu klientů.¹¹⁷

Zjištění nároku na dávku mimořádné okamžité pomoci a jejího případného vyplacení, je další z činností sociálního kurátora při práci s klientem po jeho propuštění. Jak již bylo popsáno výše v kapitole zaměřené na současný stav sociálních kurátorů u nás, tuto nenárokovou dávku určenou klientovi ohroženému sociálním vyloučením podle zákona o pomoci v hmotné nouzi, poskytuje sociální kurátor klientovi nejčastěji za účelem zajištění stravy, ubytování, jízdného nebo k zajištění jiných základních potřeb. Tato dávka může být v závislosti na posouzení potřeb klienta sociálním kurátorem poskytnuta až do výše 1.000 Kč a to opakovaně. Dále je klient poučen o možnosti zažádání o dávky hmotné nouze a to konkrétně dávky na živobytí nebo doplatku na bydlení.¹¹⁸

¹¹⁵ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹¹⁶ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹¹⁷ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹¹⁸ GOJOVÁ, A. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.

Mimo dávek hmotné nouze klient často žádá pomoc sociálního kurátora při zajištění bydlení. Pokud klient nemá možnost vrátit se bydlet k rodině, ať už z důvodu, že tato rodina nemá sama kde bydlet, nebo s návratem nesouhlasí její členové či možného nezájmu ze strany klienta, sociální kurátor hledá po dohodě s klientem další vhodné bydlení. Nejčastěji se jedná o azylové domy, noclehárny, chráněná bydlení či různé obecní nebo komerční ubytovny nebo podnájmy. Při hledání vhodného ubytování lze využít Informačního portálu a databáze služeb sociální prevence pro osoby ohrožené sociálním vyloučením či Registru poskytovatelů sociálních služeb. Při vyřizování ubytování je vhodná asistence sociálního kurátora, který s poskytovatelem může domluvit hrazení takového ubytování pro klienta pomocí dávek hmotné nouze. Výjimkou nejsou ani případy, kdy klient po prvotních obtížích při hledání ubytování raději volí pobyt na ulici.¹¹⁹

Další pomocí, o kterou se klienti na sociálního kurátora obrací, je pomoc při hledání vhodného zaměstnání. Pracovní příležitosti sociální kurátor zjišťuje ve spolupráci s Úřadem práce, na internetu, nebo vychází ze své místní znalosti pracovního trhu. Klientům pak pomáhá při navázání kontaktu s případným zaměstnavatelem či s potřebnými písemnými podklady. Výjimkou však bohužel nejsou ani klienti, kteří hledají zaměstnání pouze účelově a ve skutečnosti pracovat vůbec nechtějí. To se týká hlavně případů těch klientů, kteří již ve výkonu trestu projeví zájem o zaměstnání z důvodu žádosti o podmíněčné propuštění. Po propuštění však tito jedinci nemají do zaměstnání zájem nastoupit, což už bohužel soud, který jejich podmíněčné propuštění schválil, dále nesleduje. Mnozí z nich pak po propuštění začne pracovat nelegálně za současného pobírání dávek státní sociální podpory či dávek v hmotné nouzi. To dělají také z důvodu exekucí, jenž jsou proti nim vedeny a které by byly z jejich legálního příjmu strhávány.¹²⁰

Aby byla pomoc ze strany kurátora úspěšná, musí kurátor vnímat situaci klienta v celkovém kontextu. Pokud nemůže sociální kurátor klientovi pomoci vlastními silami, vždy existuje možnost zprostředkovat kontakt či nasměrovat klienta na příslušnou odbornou pomoc. Především nesmí být jeho pomoc omezena na prosté odkázání klienta na systém dávek pomoci v hmotné nouzi či pouhé vyplacení „kurátorské dávky“, jak je často

¹¹⁹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

označována dávka MOP. Zejména klientovu složitou finanční situaci je vhodné řešit např. sestavením „finančního plánu“, kde má klient přehledně rozvrženy příjmy a může tak lépe plánovat své aktivity spojené s výdaji.¹²¹

Kontinuální spolupráce klienta se sociálním kurátorem je důležitá po celou fázi sociálního začleňování po propuštění klienta z vězeňského zařízení. Samozřejmostí je, že lépe se spolupracuje s klienty, kteří mají samy zájem na řešení své situace a jsou rozhodnutí na změně svého dosavadního způsobu života lepším směrem.

4.3 Nesprávná adaptace a navrácení se k páčání trestné činnosti

Právě neochota, nezájem a často i nedostatečná motivace klienta překonat svoji neuspokojivou sociální situaci, je hlavním problémem při řešení problémů spojených s propuštěním z vězení. K tomu přispívá i skutečnost, že klient nesmí být ke spolupráci se sociálním kurátorem nijak nucen. I přes všechny snahy a úsilí kurátora motivovat svého klienta ke změně, však konečné rozhodnutí zůstává na samotném klientovi.¹²² Ti se však většinou po návratu z dlouhodobého pobytu ve vězení nacházejí v situaci, kdy jsou zpřetrhány jejich pozitivní vazby na společnost mimo vězení, v situaci, kdy pro ně návrat na svobodu znamená řešit svoji často tíživou situaci vzniklou již před uvězněním, spojenou např. se zadlužením, které se ještě více prohloubilo pobytem za mřížemi.

Začlenění se do běžné společnosti mnohdy brání i „nálepka kriminálního“, která propuštěnému často zůstává i po odpykání trestu.¹²³ To vše přispívá k lhostejnosti řešit svoji složitou situaci na svobodě a může vést k hledání zázemí v asociálním prostředí, ve společnosti, která mu rozumí a která jej přijme.¹²⁴ Propuštěný se tak znovu dostává do jakéhosi „bludného kruhu“, který je prvním krokem k páčání další trestné činnosti, tedy k recidivě.

¹²⁰ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹²¹ DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹²² DAVIDOVÁ, I. a kol. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

¹²³ FISCHER, S. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, 183 s. ISBN 80-7044-772-9.

¹²⁴ ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.

Tím je přerušen proces resocializace, jehož cílem je navrácení se ke společensky přijatelnému způsobu chování u jedinců, kteří se od takového chování odchýlili a rovněž není dovršen ani proces reintegrace znamenající návrat do běžného způsobu života společnosti po výkonu trestu odnětí svobody.¹²⁵¹²⁶

¹²⁵ MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8

¹²⁶ KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5. SOCIOLOGICKÝ VÝZKUM

5.1 Cíl sociologického výzkumu

Hlavním cílem provedeného sociologického výzkumu bylo zjistit, jak osoby propuštěné z VTOS, tedy klienti sociálního kurátora vnímají jeho práci. Dále jsem zjišťoval, zda jsou při práci sociálního kurátora využívány poznatky ze sociální pedagogiky a také, jaké největší překážky spatřující sociální kurátoři při výkonu své činnosti.

Sociologický výzkum, zařazený v praktické části této bakalářské práce navazuje na část teoretickou, kde jsou popsány základní pojmy a obecné poznatky týkající se problematiky života osob ve VTOS nebo výkonu vazby a po jejich propuštění. Teoretická část se rovněž zabývá kontinuální prací sociálních kurátorů a hlavními metodami využívanými při jejich činnosti.

V rámci provedeného výzkumného šetření bylo provedeno 7 rozhovorů s osobami propuštěnými z výkonu trestu odnětí svobody. Tyto osoby z řad klientů sociálního kurátora, do jehož působnosti spadá město Žďár nad Sázavou a okolní obce, tvořily první skupinu respondentů. Druhou skupinou respondentů byli 3 sociální kurátoři působící v okrese Žďár nad Sázavou. Tato skupina respondentů byla oslovena za účelem porovnání údajů získaných od první skupiny respondentů.

Provedeným sociologickým výzkumem jsem mimo získaných měkkých dat z rozhovorů, které sloužily k vyhodnocení tohoto výzkumu, rovněž získal mnoho nových a důležitých informací týkající se sledované problematiky. Měl sem tak možnost nahlédnout na práci sociálního kurátora po praktické stránce a okusit tak skutečnou náplň této profese.

5.2 Metoda výzkumu a stanovení sociologických otázek

V rámci sociologického výzkumu jsem pro získání údajů použil kvalitativní metodu polostrukturovaného individuálního rozhovoru. Několika respondentům z řad sociálních kurátorů a jejich klientů byly po seznámení s účelem tohoto rozhovoru a jejich následným souhlasem s použitím získaných odpovědí, pokládány předem připravené otázky.

Rozhovor řadíme mezi subjektivní metody. Slouží především k získání subjektivních informací, jako jsou názory, motivy, hodnotová orientace, postoje, vnitřní prožitky, osobní zkušenosti apod. Tyto informace nám pomáhají blíže poznat osobu, se kterou je rozhovor veden, čemuž napomáhá i osobní kontakt s touto osobou.

Podle počtu dotazovaných osob, tzv. respondentů, může být rozhovor individuální nebo skupinový. Podle struktury otázek lze rozhovor dělit na nestrukturovaný, strukturovaný nebo polostrukturovaný. Dále, v závislosti na míře volnosti může být volný či řízený. Podle toho, na co se rozhovor zaměřuje, jej lze také rozlišit na výchovný, výzkumný, anamnestický nebo diagnostický a podle stanovených otázek ještě na rozhovor standardizovaný a nestandardizovaný. Aby byl rozhovor úspěšný, je důležité na úvod takového rozhovoru navodit pozitivní atmosféru, která pomůže získat důvěru respondenta a umožní tak navázat kladný vztah. Poté může tazatel přistoupit k jádru rozhovoru, ve kterém zjišťuje co největší množství informací k danému tématu. Přitom může respondenta povzbuzovat slovními i mimoslovními projevy. Na závěr rozhovoru by měl rovněž být kladen důraz. Před samotným ukončením kontaktu s respondentem je vhodné navodit uvolněné téma, aby respondent odcházel s dobrým pocitem z rozhovoru.¹²⁷

Kvalitativní výzkum

Metodu kvalitativního výzkumu je vhodné uplatnit především tehdy, když není nutné posuzovat velké množství respondentů. Hodí se zejména v případech, kdy se například zjišťuje klientovo vnímání pracovníka nebo jeho angažovanost, tedy v případech, kdy se získané informace od respondentů obtížně kvantifikují.¹²⁸

Obvykle je na začátku výzkumu zvoleno téma a jsou stanoveny základní výzkumné otázky, které mohou být v průběhu výzkumu upraveny nebo doplněny. Veškeré informace, jenž by mohly pomoci objasnit výzkumné otázky, jsou zpravidla získávány a analyzovány v průběhu delšího časového intervalu.

Při kvalitativním výzkumu se výsledky nezískávají prostřednictvím statistických metod či jiných způsobů kvantifikace, ale jde především o vytvoření celkového obrazu o respondentovi a jeho názorech na zjišťované téma.¹²⁹

¹²⁷ PETERKOVÁ, I. *Pozice kurátora v systému penitenciární a postpenitenciární péče*. Brno, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Mgr. Jaromír Pospíchal.

¹²⁸ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

¹²⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.

Výzkumné otázky:

1. Jak osoby propuštěné z VTOS vnímají práci sociálního kurátora?
2. V čem sociální kurátoři spatřují největší problém při výkonu své činnosti?
3. Je sociálními kurátory při jejich práci využíváno poznatků ze sociální pedagogiky?

5.3 Prostředí výzkumu**Okres Žďár nad Sázavou**

Okres Žďár nad Sázavou se nachází ve východní části Českomoravské vrchoviny, na horních tocích řek Sázavy, Oslavy, Svratky a Chrudimky. Na jihu sousedí s okresy Třebíč a Brno-venkov, na východě s okresem Blansko, na severu s okresy Svitavy a Chrudim a na západě s okresy Havlíčkův Brod a Jihlava. Okres Žďár nad Sázavou je největším a nejlidnatějším okresem Vysočiny s průměrnou hustotou osídlení i přesto, že v roce 2005 bylo více než dvacet obcí přesunuto k Jihomoravskému kraji. Pro tento okres je typický vysoký podíl obyvatel bydlících ve venkovských obcích do dvou tisíc obyvatel a nižší podíl obyvatel bydlících ve městech s více než deseti tisíci obyvateli. V okrese se nachází šest obcí se statutem města a to Žďár nad Sázavou, Bystřice nad Pernštejnem, Nové Město na Moravě, Svratka, Velká Bíteš a Velké Meziříčí. V okrese je druhá nejvyšší nezaměstnanost v Kraji Vysočina. Problémem je hlavně dlouhodobá nezaměstnanost.

Okresním městem je Žďár nad Sázavou. Jako obec třetího stupně, tedy obec s rozšířenou působností, vykonává mimo samosprávy také přenesenou působnost státu nad přilehlými 47 obcemi. Samotné město Žďár nad Sázavou je rozděleno na sedm městských částí, ke kterým patří rovněž obec Mělkovice, Radonín Stržanov a Veselíčko.

Celková rozloha města činí 3 706 ha. Stávající počet obyvatel k datu 1.1.2014 je 21 822 a průměrný věk je 40,7 let.¹³⁰

Ve Žďáře nad Sázavou se nachází poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře, který byl v roce 1994 zapsán na seznam památek světového dědictví UNESCO.¹³¹

¹³⁰ Charakteristika okresu Žďár nad Sázavou. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_zdar_nad_sazavou

¹³¹ O městě. *Žďár nad Sázavou* [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.zdarns.cz/o-meste/>

5.4 Rozhovory s klienty sociálního kurátora

Rozhovory s respondenty z řad klientů sociálního kurátora probíhaly v kanceláři sociálního kurátora. Pan kurátor po krátkém představení svého klienta většinou odešel vykonávat agendu mimo svoji kancelář. Vznikly tak ideální podmínky pro vedení rozhovoru bez přítomnosti třetí osoby, kterou sice klient důvěrně zná, ale která je pro něj přece jenom určitou autoritou.

Respondenta jsem nejprve seznámil s účelem rozhovoru. Teprve po jeho souhlasu s nahráváním rozhovoru na diktafon a následným použitím odpovědí pro účely méj bakalářské práce pod zaručením anonymity, jsme přistoupili k samotnému rozhovoru.

Klientovi jsem pokládal předem připravené otázky. Během rozhovoru byl dotazovaným umožněn neomezený čas na odpověď. Do odpovědí respondentů jsem se snažil co nejméně zasahovat. Jejich odpovědi jsem usměrňoval pouze v případě, kdy se dotazovaní úplně odchýlili od tématu. Rovněž byly pokládány doplňující otázky, které pomáhaly zjistit další důležité informace týkající se daného tématu.

Počet uvedených respondentů neodpovídá daleko většímu počtu oslovených osob z řad klientů sociálního kurátora, kteří ale bohužel nebyli ochotní zúčastnit se rozhovoru nebo nechtěli odpovědět na klíčové otázky důležité pro jeho vyhodnocení. Pár klientů zase bylo ochotných rozhovor provést, ale nesouhlasili s jeho následným použitím v této práci. Několik rozhovorů také nebylo možné využít z důvodů, kdy se klienti k návštěvě dostavili pod vlivem návykové látky a rozhovor tak nešlo vůbec zahájit nebo se jej nepodařilo dokončit. Někteří klienti se na domluvenou návštěvu k sociálnímu kurátorovi ani nedostavili.

I přesto pro mne bylo setkání, jak se osobou sociálního kurátora, tak s jeho klienty velikou zkušeností, díky které jsem si lépe dokázal představit složitou životní situaci spojenou s pobytem ve vězeňském zařízení. Zároveň jsem tak měl možnost zblízka nahlédnout na často nelehkou práci sociálního kurátora se svými klienty.

Respondent I

Respondent je 26letý muž, svobodný. Je vyučen jako automechanik. Ve VTOS byl poprvé. Strávil zde 3 roky za těžké ublížení na zdraví pod vlivem návykové látky. Byl propuštěn před 3 týdny. V současnosti bydlí se svými rodiči v obci nedaleko Žďáru nad Sázavou.

Svého činu evidentně lituje a svůj trest schvaluje, i když si je vědom, že život tím bohužel nevrátí.

„Seděl jsem poprvé a snad i naposled. Už předtím sem měl problémy se zákonem kvůli pití. No, spíš byl problém, že jsem potom sedal za volant. Ale tenkrát to skončilo tak, že sem zaplatil tučnou pokutu a na nějakou dobu přišel o papíry. Že já blbec sem s tím chlastem tenkrát neseknul. Když mi vrátili papíry, zrovna sem dokončil menší tuning auta a nemohl se dočkat, až ho pořádně projedu. Sem vyučenej automechanik a auta jsou můj život. S mámou sme se sice moc nemuseli, ale s tátou sme vycházeli dobře. Máme společnýho koníčka, taky dělá do aut. Dole v baráku máme takovou malou dílnu, kde sme spolu trávili hodně času. S tátou jsem předtím dělal i v autodílně. Bohužel to ale dopadlo, jak to dopadlo. Kámoš tehdy slavil narožky a mi trochu popíjeli. Neměl sem toho zase tolik, ale nějaký pivo padlo. Jenže chyba byla, že jsem se nepoučil a znovu se posadil za volant. Cestou domů mi ze zatáčky vylítlo auto a skončili sme v sobě. Dál už to nechci rozebírat. Pořád se mi to vrací, ale nic už s tím neudělám. O kurátorovi sem se dozvěděl, když se přišel podívat do vězení. Psal sem si sice s tátou a věděl jsem, že kdyby bylo na něm, mohl bych se nejspíš vrátit domů, až si to odsedím, ale s tím máma nesouhlasila. Už tenkrát, když mě vzali ty papíry, byla hodně rozčilená a chtěla mě vykopnout z baráku. A tohle pro ni byla poslední kapka. Kurátor za mnou ve vězení byl asi čtyřikrát, přesně nevím. Říkal, že ho kontaktoval táta, aby se za mnou zastavil. Takže s kurátorem sem hlavně řešil situaci, že se domů nebudu moc vrátit. Jinak čas sem trávil aktivně, jak jen se dalo. S ostatníma sme občas mohli jít zahrát fotbal nebo jít zabušit do posilovny. Na cimře sem byl s jedním klukem, taky dělal do aut, ale on je kradl a na to taky dojel. Ale aspoň se bylo o čem bavit celou tu dlouhou dobu. Ze začátku sem taky chodil na psychologický rozmluvy s psychologem, po tý nehodě sem totiž měl problém se spaním a blbý pocity. Když se blížil konec, tak mi při jedný návštěvě kurátor řekl, že za ním byli oba rodiče a že se jim snažil vysvětlit, že by bylo dobré, kdybych se mohl vrátit domů. Prý to vypadalo celkem nadějně, takže sem byl rád. Když mě potom pustili, šel sem na dohodnutou schůzku za kurátorem, kde byli i oba rodiče. Měl jsem sice zvláštní pocit, protože jsem ještě nevěděl, jestli budou souhlasit, abych se k nim vrátil, ale nakonec jsme si padli do náruče a chvílku si pobřečeli. I máma byla ráda, že mě konečně vidí, a když jsem jí slíbil, že už nikdy za volant napitej nesesednu, řekla, že to se mnou teda ještě jednou zkusí. Ani nevíte, jak jsem byl rád, že si nemusím hledat nějakou ubytovnu. Kurátor mi potom poradil, abych se co nejdřív registroval na úřadu práce, kvůli pracovním nabídkám. Dneska jsem ale hovořil s bývalým

šéfem z dílny a ten říkal, že mě vezme zpátky, tak doufám, že to klapne. Práci kurátora hodnotím pozitivně, myslím, že mi hodně pomohl, když sem byl zavřenej a nebýt něho, tak by mě máma domů nejspíš nevzala.“

Respondent II

Respondentka je 23letá žena, svobodná, dokončené má pouze základní vzdělání. Ve VTOS byla poprvé. Strávila zde 1 rok. Předtím si odpykávala pouze trest obecně prospěšné práce. Na svobodě je 2 měsíce. V současné době bydlí v bytě u kamarádů ve Žďáře nad Sázavou.

„Bude to dva roky a nějaký drobný, co mě sebrali za to „dýlování“ Tak tak, v lochu sem si poseděla přesně dva roky. Předtím jsem akorát dostala veřejně prospěšný práce za nějaký to výtržnictví. Však to znáte, s partou jsme dělali bordel po městě. Tátu ani nemám a máma mi žádný peníze nedávala, tak jsem nejdřív prodávala trávu a pak jsem začala vařit. Aspoň jsem si něco vydělala a ještě k tomu jsem si dávala v podstatě zadarmo. Když jsem byla mladší, tak jsem občas s partou „writerů“ (pozn. autora: ti, co píší na zdi a různá veřejná prostranství) něco načmárala na zed', ale to už mě přestalo bavit. Občas jsem taky něco někde ukradla, abych měla co jíst nebo když jsem něco potřebovala. Tátu jsem ani nikdy nepoznala, myslím, že matka ani neví, kdo je můj pravej otec. No a matka na mě dost kašlala celej život, ale aspoň byl klid a mohla jsem si dělat, co jsem chtěla. Myslím, že jí bylo asi celkem jedno co děje, i když k soudu si přišla vyslechnout verdikt. Ještě mám bráchu, ten se ale přestěhoval do jinýho města a nejsem s ním v kontaktu. S panem kurátorem jsem se poprvý setkala v lochu. Asi měsíc před tím, než mě měli pustit, za mnou přišel a ptal se, jestli mám kde bydlet, až mě pustí. Taky se vyptával na doklady a na to, co mám v plánu potom, jestli přemýšlím o práci a tak dál. Prej aby to pro mě nebylo tak těžký, až vylezu. Víte, když je člověk zavřenej, tak moc nepřemejšlí, jak hned bude pracovat, až se dostane ven. Tam si žijete ze dne na den a moc neřešíte, co bude, až tam odsud vypadnete. Takže když sme se tam viděli poprvý, tak to nebylo na dlouho, protože nebylo ani co probírat. Pan kurátor mi na sebe nechal telefonní kontakt a říkal, že by bylo dobré se za ním potom zastavit kvůli tomu bydlení a dalším věcem, až mě pustí. Jinak ve vězení sem se účastnila nějakých sezení, ale jen proto, aby byl klid a taky abych se moc nenudila. Stejně mě to, ale moc nezajímalo, přišlo mi, že ty terapie jsou o ničem. Oni žijou v jiným světě, neví jakej je to život, když matka je do větru a tahá tam furt někoho jinýho a ještě mě ty její borci občas seřezali. Všichni ty lidi tam maj úplně jinej život a neví, o čem mluvěj. Takže ty

žvásty na terapii mě fakt moc nezajímaly. Když mě konečně pustili z lochu, první kam sem šla, byl můj přítel, teda vlastně bejvalej, protože sme se chvilku po mým propuštění rozešli. Dřív s ním byla sranda, ale za tu dobu, co jsem tvrdla v lochu, se dost změnil. Začal na sobě celkem makat a můj styl života pro něj už nebyl to pravý. To byl taky důvod, proč jsem šáhla po tý vizitce od pana kurátora a zašla k němu pro radu. Řekla sem si, že se sebou taky zkusím něco dělat, aspoň si najdu práci. Pan kurátor mi pomohl s registrací na úřadu práce. Taky mi pomohl sepsat životopis jo a dal mi pár typů, kde se po nějaký práci mrknout. Jenže tam mě stejně bez praxe nevzali. Studovala jsem dva roky na učilišti na kuchaře a číšníka, ale nakonec jsem to nedodělala a tak mě v práci nechtěli vzít bez výučňáku. Takže jediný kam mě chtěli vzít, bylo mytí nádobí v hospodě nebo třídít odpadky. A to fakt dělat nebudu za tu almužnu. Ještě chtěl, abysme vyřešili nějak problém s matkou, ale mě nezajímá, co dělá. Mam svojí partu kamarádů, kam se můžu vrátit a u kterých ted' i bydlím. Takže co se týče mejch plánu do budoucna, tak nevím, chtěla bych najít nějakou normální práci, ale lidi neradi zaměstnají bejvalý trestance. Navíc když jsem takhle mladá a seděla jsem za drogy a krádeže. Pan kurátor je sice docela fajn chlapík, ale já asi nejsem nejlepší člověk na nápravu.“

Respondent III

Respondent je 28letý muž, ženatý. S manželkou mají dvouletého chlapečka. Je vyučen jako kuchař. Ve VTOS byl poprvé. Strávil zde 1 rok za legalizaci výnosů trestné činnosti. Byl propuštěn před 2,5 měsíci. V současnosti bydlí v pronájmu ve městě Žďár nad Sázavou.

„Do problémů jsem se namočil, když se nám se ženou narodil Matýsek. Tenkrát jsem vařil v jedný hospodě, kde jsem poznal Ivana. Já tam dělal kuchaře a on tam vždycky chodil na výpomoc, když bylo potřeba. On v té době zrovna s tou svojí taky čekal mimino, tak jsme měli společný téma. Oba jsme měli i společnej problém a to s penězma. Dřel jsem od nevidim do nevidim, ale prachy se podle toho nesypaly. No a do toho malej na krku. V té době sme sice s manželkou a malým bydleli v podnájmu v dvoupodlažnim domě, ale abysme to vůbec utáhli, bydlela tam s náma i tchýně. Né, že bych proti ní měl křivýho slova, ale ona už v té době na tom byla zdravotně docela špatně a vypadalo to, že bude muset dlouhodobě do nemocnice, takže sme se se ženou začali poohlížet po něčem jiným. V té době Ivan začal mluvit o jeho kamarádech a kšeftech, který dělaj. Říkal, že mu nabídli nějakou práci a jestli si prý chci něco přivydělat, můžu do toho jít s ním. No byli sme

celkem dobří kámoši a peníze byly potřeba, tak sem na to kývnul. Občas sem podle instrukcí, který mi ti jeho kamarádové poslali na účet, poslal ty prachy dál na další účty. Prostě nic složitýho. Práce na pár minut, ale přivýdělek slušnej. Bylo mi to sice divný, ale nějak sem to neřešil. Ty prachy se dost hodily. Jenže pak se ukázalo, že šlo o nějaký podvodníky a já skončil v base. Z práce mě vyhodili a manželka zůstala sama s malým a nemocnou mámou. V base to sice nebyl žádněj med, ale pro ženu to muselo být dvakrát horší. Při návštěvě vždycky břečela a já byl taky celkem naměko. Ale byl sem rád, že je vidím a taky že vidím malýho. Aspoň jsem se měl vždycky na co těšit a líp to tak utíkalo. Když jsem se tam trochu rozkoukal, sociální pracovník mi řekl o kurátorovi a taky jak mi může pomoci. Ten za mnou potom jednou přijel a řešili sme, jak to zvládnout, hlavně žena, protože tchýně nakonec musela do nemocnice a manželka barák sama neutáhla. Pan kurátor jí domluvil bydlení, a taky s ní vyřídil různý ty dávky, za který tam mohla s malým bydlet (příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení). Takže pomoc se točila hlavně kolem ní a za to jsem panu kurátorovi vděčnej, protože nevím, co by tam venku žena sama s malým na krku dělala. Já sem se mezitím v base snažil vydělat nějaký prachy. Protože sem v civilu dělal kuchaře, tak i tam sem dělal v kuchyni, což bylo super, protože si člověk přišel k nějakým penězům a navíc to mělo i svoje výhody. O jídlo nebyla nouze a mezi ostatníma to byla celkem frajeřina, dělat v kuchyni, takže mě ani moc neotravovali. Když jsem se konečně dostal ven, první co bylo, tak jsme se ženou zašli za panem kurátorem. Já se hned potom registroval na pracáku, jak mi pan kurátor poradil a taky mi dal nějaký tipy, kde bych se mohl poptat po práci. Taky sme ještě řešili ty dávky (doplatek na bydlení) a společný bydlení se ženou. Do dneška jsem sice práci ještě nesehnal, ale pořád se snažím. Vždycky to většinou ztroskotalo na tom, že jsem byl v kriminále. Ale sem venku teprve chvíli, tak si myslím, že to časem dopadne. Práci kurátora hodnotím kladně, protože bez něj bych to se ženou neměl šanci zvládnout.“

Respondent IV

Respondent je 50letý muž, rozvedený, je vyučen jako opravář zemědělských strojů. Ve VTOS strávil 1,5 roku za krádež. Ve vězení byl poprvé, dříve dostal pouze podmínku za ublížení na zdraví. Na svobodě je 3 měsíce. Momentálně bydlí na ubytovně ve Žďáře nad Sázavou.

„No jestli vás to opravdu zajímá, tak v minulosti sem dostal podmínku. Tehdy jsem seřezal nějakýho parchanta, kterej mi chtěl sebrat prachy, když jsem je házel do automatu. Nemusel jsem mu sice takovou ubalit, ale mohl si za to sám. Ale to už je dávno. Teď to bylo

jinak. Když mne propustili ze závodu a já nemohl zajistit finančně rodinu, hledal jsem si práci. Žena sice pracovala v Jednotě, ale bylo jasné, že z jednoho platu dvě děcka neutáhnem. Nakonec sem taky nastoupil do Jednoty. Měl sem sice i jinou nabídku, ale chtěl sem do Jednoty hlavně kvůli ženě a tomu vypečenému vedoucímu, protože už tenkrát se mi zdálo, že spolu něco mají. Ale to je jedno. Já tam dělal jako skladník, no a tak jsem občas něco sebral a odnesl domů. Každý si chce přelepšit, takže sem si ani tolik neuvědomoval, že nějakou trestnou činnost páchám. Jenže při inventuře to vyplavalo a já šel „prdět“. Marie se se mnou rozvedla a žije teď s tím vedoucím. Za celou tu dobu se za mnou ani nezastavila. Nechápu to, protože předtím nám to celkem klapalo, teda aspoň jsem si to myslel. Bydleli jsme v přízemí u jejich rodičů. Ona se starala o chod domácnosti a já nosil prachy. Jasně, ulejšoval jsem si něco bokem na automaty, ale děcka nikdy neměli žádnou nouzi. Průšvih byl, až přišla ta inventura do Jednoty a dál už to znáte. V lochu jsme měli pohodovýho vychovatele, člověk s ním dobře pokecal. Od něho jsem se vlastně dozvěděl o panu kurátorovi. Jinak předtím mě ani nenapadlo, že někdo takový venku existuje. Ten mě tam potom navštívil a já mám dojem, že si mě vytipoval. Byl jsem asi ten typ, který je náchylný ke spolupráci a on to nějak vycítil. Byl jsem tam sám, nikdo zvenku za mnou nechodil. Tam jsem se sice bavil s ostatními muškama, jak se nám tam občas říkalo, ale moc jsem si je nechtěl pouštět k tělu. Bylo to spíš jen proto, abych zapadl a moc nevyčníval. Takže pan kurátor byl vlastně jediný, s kým jsem se tam mohl normálně bavit, teda až na toho Roberta (vychovatel), tomu jsem taky věřil. Pan kurátor tam za mnou byl tuším dvakrát. Taky zkoušel zajít za ženou, aby se za mnou přišla s děckama podívat. Ale zanedlouho potom mi přišel „pohřebák“, teda dopis od Marie, kde mě řekla, že je konec. Všechno mi najednou došlo. Děcka jsem potom viděl až před soudem, když jsme se rozváděli. V lochu se toho dalo dělat celkem dost, když člověk chtěl, já hodně četl a taky jsem zkusil nějaký výtvarný činnost, ale většina na to kašlala, protože to bylo dobrovolný. Já ke konci dostal funkci chodbaře, takže jsem byl pán. Holt mazáctví tu funguje stejně jako na vojně, ale když seš chytřej, tak se to dá. S chlapama jsme taky byli někam párkrát kopat kanalizace, takže jsem přišel i k nějakým penězům. Ty se vždycky hoděj, hlavně když mě teď ještě čekaj alimenty. Chtěl bych si najít nějakou pořádnou práci, abych mohl mít normální bydlení a časem si třeba půjčit děcka. Pan kurátor mi sice dohodil nějakou občasnou práci někde venku, ale na zimu to není. Krom toho mu vděčím za tu ubytovnu, kde sem teď, ale to víte, stejně to není ono. Teď mi pomáhá se zařizováním těch alimentů, který mě čekaj. Když sem vylezl z lochu, tak mi dal nějaký peníze do začátku (MOP).

Nebylo to moc, ale aspoň sem nemusel jít z popelnice. Poradil mi, abych se zaregistroval na pracáku a zařídil, dávky na to bydlení. Takže sem mu vděčnej. Myslím, že s jeho pomocí to časem bude lepší. K ženě už se sice nevrátím, ale doufám, že s děčkama potom budu častěji.“

Respondent V

Respondent je 40letý muž, ženatý. Má pouze základní vzdělání. Ve VTOS byl již potřetí. V prvních dvou případech to bylo za krádeže. Naposled byl k VTOS odsouzen na 3,5 roku za loupežné přepadení. Na svobodě je 1 měsíc.

„Co sem seděl naposled, tak to bylo za nějaký čorky, nic velkého. Ale mám čtyry děcka a ty nemůžou bejt vo hladu. Sociálka nám dává málo, žena je doma s děčkama a já se musel starat. Ale neměl sem práci. K tomu ještě ty dluhy, co sem nasekal. Takže sem si půjčil u nějakých lumpů, jenže ty se za pár dní vrátili zpátky a chtěli po mě balík. Vyhrožovali mě i ženě, že jestli ty prachy do týdne neseženu, tak nám něco udělaj. Takže to bylo zlé. Prostě sem se jeden večer sbalil a vlakem odjel do sousedního města. Tam sem s nožem vlítnul do jedny večerky. Prachy sem sice dostal, ale ani sem se nestačil vrátit domů a už mě měli benga. Dojel sem na kamery, který byly namontovaný v tom obchodě. Ženská zůstala v tom našem holobytě sama, s děčkama a dluhama, který sem nasekal. Naštěstí se nad ní slitovala její máma, po tom, co jí řekla, že chcou ublížit děčkám a půjčila jí prachy pro ty parchanty lichvářský. Muselo jí ale bejt jasný, že už ty prachy nikdy neuvidí. A jak taky, když já smrděl za katrem a žena z dávek sotva něco koupila děčkám do huby. Kurátor za mnou do kriminálu byl asi třikrát. Domluvil to s ním chlápek, kterej nás tam měl na starosti (sociální pracovník). Když kurátor přijel, tak sem celkem koukal. Byl to ten stejnej chlapík, se kterým sme jednou řešili dávky na děcka, ale poslal nás na jinej úřad, takže už sem ho pak neviděl. Ale poznal sem ho na první pohled. Jinak s kurátorem, teda vlastně s kurátorkou sem se setkal už za mlada, když sem seděl za ty čorky. Ale tenkrát sem neměl děcka, takže sem o její pomo nestál. No s kurátorem sme teda potom řešili hlavně ženskou. Řekl sem mu, jak je na tom teď špatně a on říkal, že jí zkusí kontaktovat, aby jí mohl pomoct. Řikal, že by bylo dobrý přihlásit se o nějakou práci, pokud to půjde, abych vydělal nějaký peníze pro děcka. Takže sem potom s ostatníma sem tam dělal nějaký zednický práce, když to šlo. Jinak to v kriminále byla děsná nuda. Jo kurátor mi taky nechal udělat doklady, který mě mezitím skončili, prej abych se potom mohl hlásit na pracáku a tak dál. Když mě měli pustit tak se za mnou kurátor zastavil a mimo jiný sme se taky dohodli na

tom, že se za ním zastavím, až mě pustí a že nějak zkusíme vyřešit ty moje dluhy. Když sem se konečně dostal z bání, šel sem za tou mojí ženskou pořádně jí obejmout. Do kriminálu za mnou sice párkrát s děckama byla, ale víte jak to myslím. Potom sme se oba stavili na tu schůzku za kurátorem, kde mi řekl, co všechno si mám zařídit. Abych se hlásil na pracáku a taky nám pomohl vyřídit nový dávky na bydlení. Ještě mi udělal nějaký rozvrh (finanční plán), co a jak mám dělat s penězi, které mi přijdou jako dávky a jak splácet ty dluhy. Řekl mi, ať si hlavně dám pozor na další půjčky a hlavně na lichváře. Ke kurátorovi teď s ženou chodíme pravidelně, vždycky nám poradí co zařídit. Kdyby nám ale radši rovnou dal nějaký peníze nebo lepší byt, bylo by to daleko lepší. Žijeme teď pořád v tom holobytě, ale mezitím co sem byl pryč, tam přibyl nějaký nábytek, a děcka maj nový postýlky, který pro ně pan kurátor prý taky sehnal. Takže sem rád, že pan kurátor existuje a že nám pomáhá aspoň, jak se dá. Teď jen sehnat nějakou práci no.“

Respondent VI

Respondentka je 21letá žena, svobodná, má dokončené střední vzdělání s maturitou. Nyní žije s rodiči v malé obci ve správním obvodu města Žďár nad Sázavou. Trestaná byla poprvé. Ve VTOS strávila 1 rok, ale nechtěla blíže říci, za co to bylo. Na svobodě je 2 měsíce. Z rozhovoru šlo cítit, že se nejedná o typickou osobnost se sklonem k delikventnímu chování. Na této mladé ženě bylo znát, že svých činů lituje a že pobyt ve vězení už nikdy nechce opakovat.

„Po tom, co jsem dodělala maturitu, jsem se odstěhovala do Prahy, kde jsem bohužel potkala špatné lidi. Byla jsem daleko od rodiny a známých a abych zapadla do party, dělala jsem spoustu špatných věcí, jen abych měla pocit, že někam patřím. Nerada na to vzpomínám, takže pokud vám to nebude vadit, nechci to dál rozebírat. Předtím jsem bydlela se dvěma sourozenci a rodiči. Společně jsme dobře vycházeli, ale potom se rodiče začali hádat, tak jsem radši odjela za kamarádkou do Prahy, abych u toho nemusela být. Tam jsem se bohužel chytla tý party a dál už o tom nechci mluvit. Mezitím se naši dali dohromady, ale tím co jsem provedla, jsem je hodně zklamala. Trvalo dlouho, než mi odpustili. Ze začátku za mnou ani nejezdili na návštěvy, ale protože mamka dělala na obecním úřadě a znala se s panem kurátorem, kontaktovala ho, aby se za mnou přijel podívat alespoň on. To jsem se ale dozvěděla až přímo od něj při první návštěvě. I když mě hodně mrzelo, že za mnou rodiče nechtějí, byla jsem ráda, protože jsem věděla, že se alespoň přes někoho jiného zajímají, jak na tom jsem. Opravdu jsem je hodně zklamala.

Tím vlastně začala moje spolupráce se sociálním kurátorem. Byla jsem opravdu moc ráda, že se mi někdo snaží pomoci a hlavně, že mě občas přijede navštívit někdo, s kým si můžu popovídat. Spolupráce kurátorem probíhala pravidelně, pomáhal mi se vším potřebným a jeho návštěvy mě „držely nad vodou“. Ve vězení za mnou byl pan kurátor asi třikrát, ale i přesto jsem věděla, že mu můžu věřit a taky jsem mu řekla věci, které jsem nikdy nikomu jinému neřekla. Mohla jsem se ze všeho vypovídat a díky jeho návštěvám jsem výkon trestu prožívala o dost lépe, byl mi oporou v těžkých chvílích. Během času ve vězení jsem využívala skoro veškerých možných volnočasových aktivit, pracovní zařazená jsem přímo nebyla, ale chodila jsem na terapie, které mi velmi pomohly. Dále jsem hodně četla, sebezvědovala jsem se v němčině, abych si potom líp našla práci. Taky jsem se rozhodla, že až se dostanu ven, tak zkusím dálkové studium VŠ. Prostě jsem chtěla začít znovu normální život a hlavně už se sem nikdy nevrátit. Na poslední návštěvu před propuštěním mě společně s panem kurátorem přijela navštívit i mamka s taťkou. Měla sem hroznou radost, že je vidím a ještě větší, že mi dali novou šanci. Díky tomu, že mě rodina po propuštění z výkonu trestu přijala zpátky, pomoc pana kurátora jsem už dále nepotřebovala. Po propuštění jsem za ním akorát zašla, abych mu za všechno poděkovala. I přesto za ním ale občas zajdu popovídat, jak se má. Jsem mu opravdu vděčná, že mi pomohl. Ted' si hledám nějakou práci v místě bydliště. Do Prahy už se nikdy nevrátím. Bydlím znovu s rodiči a sourozenci a taky jsem si podala přihlášku na tu vysokou. Ale pouze dálkově. Chci ted' hlavně pomáhat rodičům a napravit, co jsem pokazila. Práci sociálního kurátora hodnotím opravdu kladně, pomohl mi v nejhorším období mého života a díky němu jsem ted' připravena jít dál.

Respondent VII

Respondent je 24letý muž, svobodný. Vystudoval vysokou školu sportovního zaměření, kde získal titul bakalář. Ve VTOS byl poprvé, strávil zde 1 rok za krádeže a napadení. Propuštěn byl před dvěma týdny. V současnosti bydlí u přítelkyně mimo region Žďár nad Sázavou, trvalý pobyt má však hlášen u svých rodičů, kteří bydlí v tomto městě.

„Myslím, že sem byl vcelku hodnej kluk, než sem do toho spadnul. To až drogy mě dostali do lochu. Dokonce se mi i podařilo dodělat bakaláře na sportovce v Brně, takže sem byl kriminálník s titulem. S našima jsem do té doby vycházel dobře. Než sem odešel do Brna na vejšku, tak sem bydlel s nima tady ve městě. Dokud sem chodil na školu, tak to bylo všechno v pohodě. Přes týden jsem byl na kolejích a na víkendy jezdil za našima domů.

Měli ohromnou radost, když jsem tu školu dodělal, ale pak to začlo. Chtěl sem ještě pokračovat ve studiu, ale příjmačky mě nevyšly. V Brně sem měl kámoše a tak sem si říkal, že si tam aspoň zkusím najít práci a příští rok to zkusím znovu. Naši mi tam platili byt na okraji Brna, protože na kolejích už sem nemohl zůstat. Prázdniny byli v pohodě, já si tam našel nějaký brigády a s klukama sme chodili pařit. Ale jak skončily prázdniny, já chodil makat a kámoši přestali mít kvůli škole čas, všechno se změnilo. Potkal sem tam Zdenču a zabouchl se do ní. I když sem byl vždycky proti tomu, tak sme občas zahulili travku a všechno bylo fajn. Ona školu taky nedělala a vlastně ani nemakala, takže sme na sebe měli spoustu času. Seznámila mě s jejíma kámošema. Zdáli se být fajn, ale pak někdo z nich přitáhl ty fety. Poprvý to byl jen takovej experiment, takový povyražení a protože tráva už s náma tolik nedělala, chtěli sme se Zdenčou zkusit něco novýho. Jenže sme do toho spadli. Mě vyrazili z fachu (práce) a i když mě naši ještě chvilku platili ten byt, potom na to přišli. Otec byl hrozně naštvanej. Říkal, že sem s nima skončil a na prachy na byt taky můžu zapomenout. Proto sem začal čorkařit. Zprvu to bylo jen tak na přilepšenou, něco na dávkou, ale začlo to jít rychle z kopce. Brzo mě došly prachy, co sem měl našetřený z brigád a když majitel nedostal zapláceno za byt, chtěl nás vyrazit. Naši mě nechtěli ani vidět a já zas nechtěl skončit na ulici. Musel sem začít krást ve větším. Ale když sem chtěl udělat jednu káru, chytli mě u toho chlupatí (policisté). Protože sem byl na fetu, jednoho z nich sem zkusil dostat, ale to sem neměl dělat. K tomu pokusu o krádež toho auta mě navíc přišli i to napadení a já šel bručet. Zdenča, kterou z fetu pomohly vysekat její rodiče, mi řekla o panu kurátorovi. Pořád sme se milovali a tak mi chtěla nějak pomoci. Při návštěvě se mě kurátor ptal, jak to plánuju s bydlením a co naši až mě pustí. Říkal sem mu, že naši jsou pořád naštvaní a když to půjde jinak, taky se za nima nemusím zrovna dvakrát vracet. Říkal, že pokud souhlasím, zkusí s nima promluvit. Bylo mi to celkem jedno, stejně sem nedoufal, že by to mohlo něco změnit, tak sem souhlasil. V lochu sem si prošel odvykačkou. Byla to celkem hrůza, ale nakonec sem se z toho dostal. Než mě měli pustit, byl za mnou pan kurátor ještě jednou a říkal, že pro mě nenesu moc dobrý zprávy, že rodiče mě doma už nechtěj, kvůli tý ostudě, kterou sem jim provedl. Ale že on mi je ochoten s čímkoliv pomoci a ať se za ním zastavím, až mě pustí. Řekl sem mu, že bych docela i rád, ale že nemám peníze, abych se tam dostal. Řekl mi, že peníze na cestu mi daj ve vězení, až mě budou pouštět. Když sem se konečně dostal ven, zkusil sem za ním zajet. Na schůzce mi řekl, že u rodičů sice můžu mít hlášen trvalý pobyt, ale v baráku mě radši nechtěj vidět. Věděl sem, že pokud souhlasí s tímhle, časem by to s nima asi bylo v pohodě, ale protože

mi Zdenča nabídla jít bydlet k ní, neváhal sem ani vteřinu. Pan kurátor mi poradil, abych se nejprve zaregistroval na pracáku a taky mě řekl, na koho se můžu v Brně obrátit. Takže teď žijeme se Zdenčou zase v Brně. Ona si našla práci a já zatím dělám brigádně, než se něco objeví. Panu kurátor sice úplně nedokázal přemluvit rodiče, ale to mi teď ani tak nevadí. Jinak je to dobrý chlap a proto za ním občas takhle zajedu.“

5.5 Rozhovory se sociálními kurátory

Pro celkové doplnění informací a také za účelem porovnání údajů získaných od první skupiny respondentů, byli v rámci sociologického výzkumu rovněž osloveni 4 sociální kurátoři působící v okrese Žďár nad Sázavou. Jednalo se o 2 muže a 2 ženy. Jejich odpovědi mi pomohli objasnit problematiku spojenou s výkonem jejich náročné profese a nahlédnout tak na problémy jejich klientů z druhé strany. Všichni tito oslovení sociální kurátoři byli velice ochotní a všichni rovněž souhlasili s použitím jejich odpovědí v této bakalářské práci.

Kurátor I

Respondentka je žena. Je jí 53 let. Má vysokoškolské vzdělání ukončené titulem PhDr. Studium sice nebylo přímo zaměřené na sociální práci, ale jednalo se o humanitní vědy. Práci sociálního kurátora vykonává již 10 let. Při práci s klienty nejčastěji využívá metodu přístupu orientovaného na úkoly. Méně pak metodu systemického přístupu. Dále při své práci využívá poznatků z psychologie, sociologie, práva a jiných vědních disciplín. Na její správní obvod připadá přibližně 21 tisíc obyvatel. Jako sociální kurátorka pro dospělé průměrně spolupracuje s 1-2 odsouzenými a 12 osobami propuštěnými z VTOS. Průměrná délka VTOS těchto osob za poslední 3 roky, tedy rok 2011, 2012, 2013 se pohybovala okolo 16 měsíců. Do konce roku 2011 klienti vyhledávali její pomoc především z důvodu poskytnutí mimořádné okamžité pomoci (MopS) do výše až 1.000 Kč. Dále pak kvůli bydlení nebo vyřízení dokladů. Od roku 2012, kdy dávky MopS začal vyplácet úřad práce, se počet klientů výrazně snížil a tito klienti nyní ve většině případů očekávají pomoc se zajištěním bydlení na ubytovnách, azylových domech atd. Dále potřebují pomoc s vyřízením dokladů a při této příležitosti jim je poskytováno odborné poradenství. Jako největší problém při práci s klienty vidí tato sociální kurátorka ve složité motivaci a spolupráci svých klientů. Ti často nemají snahu měnit své návyky, neplní dohodnuté úkoly a nedochází na dojednané schůzky. Jako největší překážku při výkonu své práce vidí v téměř neřešitelném problému s umístěním klienta trpícím psychickými problémy nebo

závislým na alkoholu do zařízení sociálních služeb. V rámci kraje Vysočina totiž funguje pouze jedno zařízení tohoto typu a z tohoto důvodu jsou dlouhé čekací lhůty. Jako další velký problém vidí v neexistenci azylového zařízení pro ženy v kraji Vysočina. O spolupráci s ostatními institucemi či organizacemi jako úřad práce, Vězeňská služba ČR, Probační a mediační služba ČR, soudy, městské a obecní úřady si myslí, že spolupráce je na dobré úrovni.

Kurátor II

Respondent je muž. Je mu 46 let. Má vysokoškolské vzdělání pedagogického směru ukončené titulem magistr. Práci sociálního kurátora vykonává již 14 let. Při své práci uplatňuje různé metody, které se vždy odvíjejí od osoby klienta. Za důležité považuje osobní přístup ke klientovi a znalost jeho osoby v co nejširším kontextu. Poznatky získané při studiu denně využívá v praxi. Ať už se jedná o poznatky z pedagogiky, práva penologie či psychologie. Při své práci rovněž využívá znalosti osob z dřívější práce kriminalisty. Na jeho správní obvod připadá zhruba 35 tisíc obyvatel. Počet osob, se kterými spolupracuje ve VTOS se pohybuje okolo 5 osob za rok. Po výkonu tohoto trestu je to do 10 osob ročně, přičemž délka trestu těchto osob činí v průměru 2,5 roku. Klienti, kteří vyhledají jeho pomoc, jsou většinou lidé, kteří ho znají osobně a mají v něm tedy určitou důvěru. Sociální kurátor rovněž zmiňuje výrazný úbytek klientů poté, co vyplácení dávek MopS převzal úřad práce. Jako největší problém při práci se svými klienty vidí v tom, že klienti často postrádají vůli řešit svoje problémy a chybí jim vlastní aktivita, především při problémech spojených s dluhy. Překážku při výkonu své práce spatřuje v stále menší šanci s nalézáním pracovních míst a ubytování pro svoje klienty. Spolupráci s Policií ČR, městskou policií, Vězeňskou službou ČR, bankami, charitami apod. hodnotí víceméně jako dobrou, i když uvádí, že zejména spolupráce s Úřadem práce by mohla být lepší.

Kurátor III

Respondent je žena. Je jí 48 let. Absolvovala vyšší odborné vzdělání v oboru zaměřeném na sociální práci. Jako sociální kurátorka pracuje 8 měsíců. Při práci s klienty se snaží využívat a aplikovat poznatky získané při studiu. A to poznatků psychologie až po právo. Na její správní obvod připadá přibližně 21 tisíc obyvatel. Počet klientů, se kterými spolupracuje ve VTOS je do 5 osob a po VTOS je to přibližně 8 osob. Jejich trest se v průměru pohyboval okolo 32 měsíců. Dále spolupracuje s 1 osobou vykonávající alternativní trest a s 1 osobou ve výkonu vazby. Mezi osobami, které vyhledaly její pomoc,

byl pouze 1 klient, který měl skutečný zájem řešit svoji situaci. Podle jejích slov se jednalo o bezbranného a osamocенého člověka, který těžko navazuje kontakty s okolím. Problém u ostatních klientů je, že nemají zájem řešit svoji situaci. Co se týče překážek při výkonu své práce, tak během své krátké praxe zatím žádné větší překážky nepocítila. Mezi nejčastější instituce a organizace, se kterými spolupracuje, patří úřad práce a dále oblastní charita Žďár nad Sázavou, která vede klub AL PASO, což je podpůrný program určený pro osoby vracející se z VTOS a jejich rodiny.

Kurátor IV

Respondent je muž. Je mu 43 let. Svoje vysokoškolské vzdělání v oboru sociální pedagogika zakončil magisterskou zkouškou. Jako sociální kurátor pracuje 10 let. Při své práci využívá především poznatků získaných během studia na vysoké škole. Jsou to poznatky z psychologie, pedagogiky, práva a dalších. Mimo poznatků ze studia využívá také mnoholetých zkušeností získaných během praxe u policie. Na jeho správní obvod připadá přibližně 45 tisíc obyvatel. Počet klientů, se kterými spolupracuje v průběhu VTOS se pohybuje kolem 50 a po VTOS je to zhruba 90 klientů. Podle jeho zkušeností má pouhá ¼ jeho klientů opravdový zájem změnit se. Jsou to většinou prvotrestané osoby, které se mají po VTOS kam vrátit, přičemž velikou roli zde hraje rodinné zázemí. Jako většina sociálních kurátorů i on spatřuje největší problém při práci s klienty jejich nedostatečný zájem o změnu. Mnozí z jeho předchozích klientů jeho pomoc vyhledávali pouze za účelem vyplacení dávky MOP, ale když jim bylo nabídnuto jiné řešení, například v podobě proplacení ubytování, o tuto pomoc neměli zájem, i přesto, že neměli kde bydlet. S touto otázkou se sociální kurátor také zmínil o tzv. „dávkové turistice“, kdy klienti z jiných správních obvodů cestovali napříč republikou, právě za účelem získání dávky MOP od sociálních kurátorů. To však skončilo s rokem 2011 a nově zavedeným vyplácením této dávky na Úřadu práce. Překážku při výkonu své práce spatřuje v nepříliš dobrém zakotvení této profese v legislativě, ačkoliv tato situace byla v minulosti daleko horší. Spolupráci s Policií ČR, státním zastupitelstvím, soudy, tedy s orgány činnými v trestním řízení hodnotí jako bezproblémovou. Mezi další instituce a organizace, se kterými spolupracuje, patří Probační a mediační služba ČR a různé neziskové organizace. Chválí si především výbornou spolupráci s Vězeňskou službou ČR, která je pro práci s klientem ve VTOS jedna z nejdůležitějších.

5.6 Analýza dat – vyhodnocení

Předem připravený okruh základních otázek položených všem respondentům, jak sociálním kurátorům, tak jeho klientům, byl sestaven tak, aby z těchto odpovědí mohly být získány informace důležité pro vyhodnocení výzkumných otázek této bakalářské práce.

Respondentům z řad klientů sociálního kurátora jsem položil celkem 10 základních otázek, které jsem doplňoval pomocnými otázkami k dokreslení zjišťovaných informací. Mezi respondenty bylo 5 mužů a 2 ženy. Respondenti z řad sociálních kurátorů tvořili 2 muži a 2 ženy.

Z odpovědí získaných od respondentů z řad klientů sociálních kurátorů bylo zjištěno následující:

1. Věk 5 respondentů mužského pohlaví se pohyboval v rozmezí od 24 do 50 let. 3 muži byli ve věkové hranici do 30 let. Jednomu muži bylo 40 let a jednomu 50 let. 2 respondentům ženského pohlaví bylo 21 a 23 let. Tímto se potvrzuje předpoklad, že nejvyšší počet odsouzených osob je ve věku do 30 let, kdy muži převažují nad ženami.

Co se týče vzdělání, tak 3 muži byli vyučeni, 1 muž a jedna žena měli pouze základní vzdělání. 1 žena měla střední vzdělání s maturitou a 1 muž měl vysokoškolské vzdělání. Tím se potvrdil nižší stupeň vzdělání u většiny pachatelů.

2. 1 muž byl ve VTOS potřetí, 1 ženě byl předtím pouze uložen trest obecně prospěšné práce. Ostatní respondenti byli trestaní poprvé.

3. Téměř ve všech případech respondenti páchali trestnou činnost kvůli finanční tísní. Pouze 1 muž byl odsouzen za těžké ublížení na zdraví při dopravní nehodě a 1 žena nechtěla tyto okolnosti uvést.

4. Celkem 4 respondenti bydleli v době před VTOS u svých rodičů, celkem 2 muži a 2 ženy. U obou z těchto žen byl nějaký problém v rodině. 1 žena vůbec nepoznala svého otce a matka ji zanedbávala. 1 žena zase odešla z domu kvůli hádkám jejích rodičů. Oba muži se svými rodiči převážně vycházeli.

Zbylí 3 muži v době před VTOS žili společně se svými manželkami a dětmi. Všichni tito 3 muži měli finanční problémy se zabezpečením své rodiny. 1 muž se svojí rodinou bydlel v holobytě, 1 muž musel bydlet společně s jeho tchýní a pouze 1 muž měl vlastní bydlení se svojí ženou a dětmi.

5. Téměř všichni respondenti se o sociálním kurátorovi dozvěděli až ve VTOS. Pouze 1 muž byl v kontaktu se sociální kurátorkou jako mladistvý, tehdy ale o její pomoc nestál. Ten stejný muž se s nynějším sociálním kurátorem setkal také v době mezi VTOS, když žádal o sociální dávky.

Celkem 3 respondenti se o sociálním kurátorovi dozvěděli prostřednictvím zaměstnance věznice. Z toho 2 muži od sociálního pracovníka věznice a 1 muž od vychovatele. Další 3 respondenti získali kontakt na sociálního kurátora od třetí osoby. Z toho ve 2 případech to byli členové rodiny a 1 muž dostal kontakt od své přítelkyně. Pouze 1 ženu navštívil sociální kurátor bez předchozího zprostředkování třetí osobou a to při své pravidelné návštěvě věznic.

6. Do věznice přišel sociální kurátor za všemi respondenty. Z toho byl za 2 respondenty pouze jedenkrát. Za dalšími 2 respondenty byl během jejich VTOS dvakrát. Další dva respondenty navštívil třikrát a 1 respondenta navštívil celkem čtyřikrát.

Při návštěvě respondentů ve vězení směřovala pomoc sociálního kurátora nejčastěji na obnovení zpretrhaných vztahů se členy rodiny a to celkem u 4 respondentů. U 2 respondentů směřovala pomoc sociálního kurátora na vyřešení problémů manželek klientů spojených s ubytováním. Z toho v jednom případě se jednalo o zprostředkování bydlení a vyřízení dávek hmotné nouze a to konkrétně příspěvku na živobytí a doplatku na bydlení. V druhém případě sociální kurátor pomohl sehnat postýlky pro děti. 1 muž potřeboval pomoc s vyřízením osobních dokladů. Pro 1 ženu byl sociální kurátor v době jejího VTOS psychickou oporou. Pouze 1 žena nepotřebovala během VTOS žádnou pomoc ze strany sociálního kurátora, i přesto jí pomoc byla nabídnuta.

7. Většina respondentů nebyla v době VTOS pracovně zařazena, celkem 2 muži a 2 ženy. Tito 2 muži a 2 ženy chodili v době VTOS na terapie. Celkem 2 muži a jedna žena navštěvovala dobrovolné zájmové aktivity. 1 žena se během VTOS sebevzdělávala v německém jazyce. 1 muž během VTOS prošel léčbou drogové závislosti.

8. Téměř všichni respondenti po jejich propuštění z VTOS vyhledali pomoc sociálního kurátora. Všem těmto respondentům sociální kurátor poradil s registrací na Úřad práce. Pouze 1 žena pomoc sociálního kurátora po propuštění dále nepotřebovala a navštívila ho pouze, aby mu poděkovala. 2 mužům a 1 ženě rovněž poradil, kde si hledat vhodnou práci. 3 mužům pomohl s vyřízením DHN. Z toho 2 mužům pomohl s vyřízením doplatku na bydlení a 1 muži pomohl s vyřízením doplatku na bydlení, příspěvku na živobytí a také mu

vypsal doporučení na MOP. Tomuto muži sociální kurátor také pomohl sehnat ubytování a nabídl pomoc s vyřízením alimentů. 1 ženě pomohl se sepsáním životopisu, 1 muži vytvořil finanční plán a 1 muži poskytnul potřebné kontakty do nového místa bydliště.

9. Všichni respondenti si po návratu z VTOS hledají práci. Z toho celkem 2 muži již pracují brigádně a 1 muž má slíbenou práci u svého bývalého zaměstnavatele. 1 muž a 1 žena uvedli, že po propuštění mají problém sehnat práci z důvodu „nálepky kriminálníka“.

Většina respondentů, celkem 3 muži a 1 žena se vrátili zpět k rodině či partnerovi, se kterým žili před VTOS. Celkem 3 respondenti se nevrátili do původního rodinného zázemí. Z toho 1 žena bydlí u svých kamarádů, 1 muž bydlí u své přítelkyně a 1 muž po rozvodu se svojí manželkou bydlí na ubytovně. 1 žena si po návratu z VTOS podala přihlášku na dálkové studium vysoké školy.

10. Většina respondentů hodnotí práci sociálního kurátora velmi kladně, celkem 3 muži a 1 žena. Zbylí 3 respondenti vnímají tuto práci spíše kladně. Z toho 1 žena si je vědoma toho, že problém se změnou k lepšímu, je na její straně. 1 muž by si představoval větší finanční pomoc a 1 muž vnímá tuto profesi spíše pozitivně, i přesto, že toho pro něj sociální kurátor neměl příležitost mnoho udělat.

Mezi respondenty převládá pozitivní názor na práci sociálního kurátora.

Z odpovědí získaných od respondentů z řad sociálních kurátorů bylo zjištěno následující:

1. Věk respondentů se pohybuje v rozmezí od 43 do 53 let.

2. Všichni respondenti mají minimálně vyšší odborné vzdělání, čímž splňují podmínku dle § 110, zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. 2 muži mají vysokoškolské vzdělání pedagogického směru zakončené magisterskou zkouškou. 1 žena má vyšší odborné vzdělání v oboru sociální práce zakončené titulem Dis. 1 žena má vysokoškolské vzdělání zaměřené na humanitární práci zakončené titulem PhDr.

3. Délka práce jako sociálního kurátora se u respondentů pohybuje v rozmezí od 8 měsíců do 14 let. 1 muž a 1 žena vykonávají práci sociálního kurátora 10 let. 1 muž tuto profesi vykonává již 14 let a 1 žena pracuje jako sociální kurátorka zatím pouze 8 měsíců.

Všichni respondenti uvedli, že při své práci využívají poznatků získaných při svém studiu. Jedná se nejčastěji o poznatky z psychologie a práva, celkem 4 respondenti, dále o poznatky z pedagogiky, celkem 3 respondenti a poznatky z penologie a sociologie, obojí

po 1 respondentovi. 2 muži rovněž uvedli, že při své práci sociálního kurátora čerpají zkušeností ze své dřívější práce u Policie ČR.

4. Počet obyvatel ve správním obvodu respondentů se pohybuje v rozmezí od přibližně 21 tisíc po zhruba 45 tisíc obyvatel. U dvou respondentů je počet obyvatel přibližně shodný a to počet zhruba 21 tisíc obyvatel. Na jednoho respondenta připadá přibližně 35 tisíc obyvatel a na zbývajících respondentů počet zhruba 45 tisíc obyvatel v jeho správním obvodu.

5. Počet osob, se kterými respondenti spolupracovali v průběhu VTOS se pohybuje od 2 do 50 za rok. U 3 respondentů je tento počet přibližně stejný a to do 5 osob. U jednoho respondenta je tento počet do 50 osob za rok.

Počet osob, se kterými respondenti spolupracovali po propuštění z VTOS se pohybuje přibližně od 8 do 90 za rok. U 3 respondentů je rovněž tento počet přibližně stejný a to do 12 osob. U jednoho respondenta je tento počet do 90 osob za rok.

Průměrná délka trestu osob propuštěných z VTOS se pohybovala v rozmezí od 16 do 36 měsíců. U třech respondentů byla tato doba přibližně stejná a to zhruba od 30 do 36 měsíců a u 1 respondenta tato doba byla zhruba 16 měsíců.

Nutno ale zdůraznit, že počty klientů u jednotlivých respondentů se vzájemně liší nejenom z důvodu různých velikostí správních obvodů každého respondenta, ale také z důvodu, že někteří respondenti z řad sociálních kurátorů nevykonávají pouze tuto agendu, ale jejich práce spočívá v kumulaci více funkcí.

6. Všichni respondenti se shodují na tom, že klienti, kteří vyhledají jejich pomoc z důvodu, že se chtějí opravdu změnit, je minimum. 1 respondent by takového klienta charakterizoval jako osamocené, bezbranné a nekomunikativního jedince. 1 respondent takové klienty získává na základě osobní znalosti a důvěry v jeho osobu. 1 respondent uvádí, že tyto klienti potřebují zejména pomoc s vyřízením bydlení a dokladů. Poslední respondent by tyto klienty charakterizoval jako osoby prvotrestané, které se mají kam vrátit, především do rodinného zázemí.

7. I zde se všichni respondenti shodují, že největší problém při práci s jejich klienty je nedostatečná vůle nebo zájem o změnu či vyřešení své tíživé životní situace.

8. Celkem 2 respondenti spatřují jako největší překážku při výkonu své práce nedostatečné nebo neexistující kapacity pro ubytování či umístění svých klientů do zařízení sociálních

služeb a s tím spojené dlouhé čekací lhůty. 1 z těchto respondentů rovněž zmínil problém se stále menší nabídkou práce pro své klienty. 1 respondent tuto překážku spatřuje v nedostatečném zakotvení své profese v legislativě. 1 respondent při své práci zatím žádné výrazné překážky nepocítil.

9. Všichni respondenti uvádějí vesměs stejné instituce či organizace, se kterými v rámci své profese spolupracují a to s Vězeňskou službou ČR, Policií ČR, státním zastupitelstvím, soudy, městskou policií, Probační a mediační službou, městskými a obecními úřady, Úřadem práce apod.

Téměř všichni respondenti hodnotí spolupráci s ostatními institucemi či organizacemi jako bezproblémovou. Pouze 1 klient uvádí, že by zejména spolupráce s Úřadem práce mohla být lepší. 1 respondent naopak vyzdvihuje spolupráci s Vězeňskou službou ČR.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci na téma „Pozice kurátora v systému penitenciární a postpenitenciární péče“ jsem se zabýval problematikou týkající se života osob ve výkonu trestu odnětí svobody, ale především problematikou spojenou se správnou adaptací na život na svobodě a začlenění se zpět do běžné společnosti po propuštění těchto osob z vězeňského zařízení. Ačkoliv se tak tomu na první pohled nemusí zdát, propuštění z výkonu trestu může pro mnoho jedinců představovat náročnou životní situaci. Dlouhodobý pobyt ve vězení s sebou nese spoustu negativních jevů. Ať už to je vliv prizonizace, kdy se jedinec přizpůsobuje životu ve vězení a ztrácí tak návyky potřebné v běžném životě na svobodě, nebo časté riziko ztráty partnera, rodinného zázemí, práce, bydlení, materiálního a finančního zabezpečení. Situace takového člověka, který se po propuštění vlastně ani nemá kam vrátit, tak nepřímo směřuje k navrácení se ke kriminálnímu způsobu života.

Úkolem sociálního kurátora je minimalizovat příčiny sociálního vyloučení takových jedinců a usnadnit jim návrat do života na svobodě. Spolupráce sociálního kurátora se svým klientem není omezena pouze na dobu, kdy se již trestaný jedinec nachází za zdmi věznice nebo v určité fázi trestního řízení, ale činnost sociálního kurátora má také preventivní charakter, který se snaží zabránit už samotným důvodům vedoucím k páčání trestné činnosti.

Primárním cílem bakalářské práce bylo nalézt odpovědi na 3 základní výzkumné otázky týkající se dané problematiky. K tomu bylo v rámci sociologického výzkumu využito kvalitativní metody polostrukturovaných rozhovorů se sociálními kurátory a jeho klienty. Na všechny otázky se podařilo nalézt odpověď, tudíž cíl bakalářské práce byl splněn.

Úkolem první výzkumné otázky bylo odpovědět na to, jak je práce sociálního kurátora vnímána z pohledu svých klientů. Odpověď zní, že pokud už klienti vyhledají pomoc sociálního kurátora, nebo jim je tato pomoc nabídnuta, hodnotí jeho práci většinou kladným způsobem. Největším problémem je však skutečnost, že spolupráce klienta se sociálním kurátorem je čistě dobrovolná, což při takové spolupráci často vede k problémům ze strany klienta. S tím souvisí i druhá výzkumná otázka, která zjišťovala, jaké největší překážky spatřují sociální kurátoři při výkonu své profese. Téměř všichni kurátoři se shodují, že největším problémem je klientův nezájem na změně jeho tíživé životní situace. Pokud se klient nechce sám změnit, sociální kurátor s tím těžko něco

zmůže. Mnoho klientů se pouze snaží přehodit svoje problémy na sociálního kurátora, ale samy pro změnu k lepšímu nic neudělají. Co se týče spolupráce kurátorů s ostatními institucemi či organizacemi podílejícími se na kontinuální sociální péči s klientem, tam není, až na výjimky, ze strany kurátorů spatřována žádná překážka a tato spolupráce je vnímána pozitivně. Třetí výzkumnou otázkou bylo zjistit, zda sociální kurátoři při své práci využívají poznatků z oblasti sociální pedagogiky. Na tuto otázku lze jednoznačně odpovědět, že všichni sociální kurátoři při své práci s klienty čerpají ze znalostí získaných studiem oboru sociální pedagogiky nebo oborů jí blízkých. Dle mého názoru by se sociální kurátoři v praxi bez těchto znalostí vůbec neobešli, neboť práce s jejich cílovou skupinou je nesmírně náročná a je třeba se v této složité problematice dobře orientovat. Stejně tak by se podle mne neobešla ani společnost bez sociálních kurátorů, ačkoliv je tato profese nezasvěcenou společností občas vnímána jako zbytečná. Tito lidé si však neuvědomují, že tam, kde vzniká sociální vyloučení, vzniká rovněž příležitost k trestné činnosti, která tuto společnost přímo ovlivňuje.

Pro mne bylo toto téma bakalářské práce příležitostí k nahlédnutí na věc z jiné, než z mé profesní stránky a hlubší proniknutí do této problematiky bylo klíčem k pochopení jednání lidí, se kterými se jako policista běžně dostávám do kontaktu. Myslím, že tato bakalářská práce by mohla být přínosem pro všechny profese, které se, ať už s jedinci ohroženými sociálním vyloučením nebo s pachateli trestných činů dostávají do kontaktu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- 2) Zákon č. 257/2000 Sb., o Mediační a probační službě České republiky
- 3) BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika jako životná pomoc. 3. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011. 251 s. ISBN 9788096994403.
- 4) ČERNÍKOVÁ, V., SEDLÁČEK, V. Základy penologie pro policisty. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 148 s. ISBN 80-7251-104-1.
- 5) ČERNÍKOVÁ, V. a kol. Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
- 6) DAVIDOVÁ, I. a kol. Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2010. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.
- 7) FISCHER, S. Etopedie v penitenciární praxi. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006, 183 s. ISBN 80-7044-772-9.
- 8) GOJOVÁ, A. Sborník studijních textů pro sociální kurátory. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. 560 s. ISBN 978-80-7368-627-7.
- 9) HAVRDOVÁ, Z. Kompetence v praxi sociální práce, Praha: OSMIUM, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5.
- 10) HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
- 11) HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. Sociální patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2006. 248 s., s. 241 ISBN 80-8083223-4.
- 12) JANOUŠKOVÁ, K. Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2007. 351 s. ISBN 978-80-7368-229-3.
- 13) KOZLOVÁ, L. Sociální služby. Vyd. 1. V Praze: Triton, 2005, 79 s. ISBN 80-725-4662-7.
- 14) KRAUS, B. Sociální pedagogika II. Vyd. neuvedeno. Brno: Institut mezioborových studií, 2007, 77 s. ISBN neuvedeno
- 15) KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.
- 16) MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.

- 17) MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008, 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- 18) MATOUŠEK, O. a kol. Základy sociální práce, Praha: Portál, 2001, 312 s. ISBN 80-7178-473-7.
- 19) MEZNÍK, J. Základy penologie. Vyd. 1. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, 75 s. ISBN 80-210-1248-x.
- 20) MÜHLPACHR, P. Úvod do studia sociální práce. Brno: MSD, 2008, 100 s. ISBN 978-80-7392-070-8.
- 21) PETERKOVÁ, I. Pozice kurátora v systému penitenciární a postpenitenciární péče. Brno, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Mgr. Jaromír Pospíchal.
- 22) PROCHÁZKA, M. Sociální pedagogika. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4734-705.
- 23) ŘEZNÍČEK, I. Metody sociální práce: Podklady ke stážím studentů a ke kazuistickým seminářům. Dotisk 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 80 s. ISBN 80-858-5000-1.
- 24) VOŇKOVÁ, J., CHALUPOVÁ, J. Sociální práce s pachateli. 1. vyd. Praha: Leges, 1992. 125 s. ISBN 80-85638-01-0.

Elektronické zdroje

- 1) Terénní sociální práce v sociálně vyloučených lokalitách. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2014-08-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2317>
- 2) Sociální kurátor. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2014-08-10]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7193/socialni_kurator.pdf
- 3) Služby prevence. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2014-08-10]. Dostupné z: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/index.php?ses=&id=46>
- 4) Výkon trestu odnětí svobody. Vězeňská služba ČR [online]. [cit. 2014-08-12]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pankrac-26/vykon-vezenstvi-652/vykon-trestu-odneti-svobody-5746>
- 5) Charakteristika okresu Žďár nad Sázavou. Český statistický úřad [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xj/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_zdar_nad_sazavou
- 6) O městě. Žďár nad Sázavou [online]. [cit. 2014-08-18]. Dostupné z: <http://www.zdarns.cz/o-meste/>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné.
Apod.	A podobné.
MOP	Mimořádná okamžitá pomoc.
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OČTŘ	Orgán činný v trestním řízení
Tzn.	To znamená.
Tzv.	Tak zvaně.
VS ČR	Vězeňská služba České republiky

SEZNAM PŘÍLOH

- P I** Otázky položené klientům sociálního kurátora, kteří byli propuštěni z VTOS
- P II** Otázky položené sociálním kurátorům
- P III** Počty vězněných osob

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POLOŽENÉ KLIENTŮM SOCIÁLNÍHO KURÁTORA, KTEŘÍ BYLI PROPUŠTĚNI Z VTOS

1. Osobní údaje (věk, rodinný stav, vzdělání, bydliště)
2. Odpykával/a jste si již v minulosti nějaký trest?
3. Co vás vedlo k páčání trestné činnosti?
4. Jak jste vycházel/a s členy vaší rodiny před VTOS?
5. Kdy, kde a jak jste se o sociálním kurátorovi dozvěděl/a?
6. Jak probíhala spolupráce se sociálním kurátorem ve VTOS? (četnost návštěv, nabídka pomoci atd.)
7. Jak jste trávil/a čas ve VTOS? (volnočasové aktivity, pracovní zařazení, terapie, sebevzdělávání atd.)
8. Jak vám sociální kurátor pomohl po propuštění z VTOS.
9. Jak se změnila situace po vašem propuštění? (zaměstnání, rodinná situace, bydlení, plány do budoucna)
10. Jak hodnotíte práci sociálního kurátora?

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY POLOŽENÉ SOCIÁLNÍM KURÁTORŮM

1. Kolik je vám let?
2. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?
3. Jak dlouho pracujete jako sociální kurátor a jaké nejčastější metody a znalosti při své práci uplatňujete?
4. Jaký počet obyvatel připadá na váš správní obvod?
5. Jaký je počet osob se kterými spolupracujete v rámci a po VTOS a jaká je průměrná délka trestu těchto osob?
6. Jak byste charakterizoval osoby, které mají zájem vyhledat vaši pomoc?
7. V čem spatřujete největší problémy při práci se svými klienty?
8. V čem spatřujete největší překážky při své práci?
9. S jakými dalšími institucemi či organizacemi spolupracujete a jak tuto spolupráci hodnotíte?

PŘÍLOHA P III: POČTY VĚZNĚNÝCH OSOB

Počet vazebně stíhaných osob k **31.7. 2014**

Druh vazby	Občané ČR			Cizinci			Celkem
	Muži	Ženy	Úhrnem	Muži	Ženy	Úhrnem	
Předběžná vazba	5	0	5	25	0	25	30
Vydávací vazba	0	0	0	0	0	0	0
Předávací vazba	0	0	0	2	0	2	2
Vyhošťovací vazba	0	0	0	17	1	18	18
Uznávací vazba	5	0	5	0	0	0	5
Vazba	1 462	122	1 584	446	32	478	2 062
Celkem ovinění	1 472	122	1 594	490	33	523	2 117

Počet odsouzených v jednotlivých typech věznic k **31.7. 2014**

Typ věznice	Občané ČR			Cizinci			Celkem
	Muži	Ženy	Úhrnem	Muži	Ženy	Úhrnem	
A (dohled)	281	48	329	16	2	18	347
B (dozor)	4 511	428	4 939	356	25	381	5 320
C (ostraha)	7 984	389	8 373	456	30	486	8 859
D (zvýšená ostraha)	905	31	936	108	1	109	1 045
Dospělí úhrnem	13 681	896	14 577	936	58	994	15 571
Mladiství	86	4	90	2	0	2	92
Detence	34	3	37			0	37
Celkem	13 801	903	14 704	938	58	996	15 700

Počet odsouzených podle nařízené délky trestu

Délka trestu	Muži	Ženy	Celkem	V %
Do 3 měsíců	99	10	109	0,69%
3 - 6 měsíců	679	68	747	4,76%
6 - 9 měsíců	741	69	810	5,16%
9 - 12 měsíců	1 439	131	1 570	10,00%
1 - 2 roky	3 497	193	3 690	23,50%
2 - 3 roky	2 518	135	2 653	16,90%
3 - 5 let	2 344	148	2 492	15,87%
5 - 7 let	1 132	57	1 189	7,57%
7 - 10 let	1 089	68	1 157	7,37%
10 - 15 let	820	60	880	5,61%
15 - 20 let	200	12	212	1,35%
Nad 20 let	104	4	108	0,69%
Doživotí	43	3	46	0,29%
Detence	34	3	37	0,24%
Celkem	14 739	961	15 700	100,00%